

Jezik, identitet i disparitet: percepcija hrvatskih jezičnih varijeteta među srednjoškolcima u Splitu

Štroliga, Marija Dolores

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:798354>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-11**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za lingvistiku

Diplomski sveučilišni studij lingvistike (dvopredmetni)

Marija Dolores Štroliga

**Jezik, identitet i disparitet: percepcija hrvatskih
jezičnih varijeteta među srednjoškolcima u Splitu**

Diplomski rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru
Odjel za lingvistiku
Diplomski sveučilišni studij lingvistike (dvopredmetni)

Jezik, identitet i disparitet: percepcija hrvatskih jezičnih varijeteta među srednjoškolicima u Splitu

Diplomski rad

Student/ica:

Marija Dolores Štroliiga

Mentor/ica:

dr. sc. Lucija Šimičić, izv. prof.

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marija Dolores Štroliga**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Jezik, identitet i disparitet: percepcija hrvatskih jezičnih varijeteta među srednjoškolcima u Splitu** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 29. rujna 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Jezik, identitet i disparitet	3
3. Hrvatski jezik, narječja i varijeteti.....	5
4. Jezični stavovi	8
4.1. Zašto istraživati stavove o jeziku?	10
4.2. Kako istraživati stavove o jeziku?	10
4.2.1. Metode društvenog tretmana	10
4.2.2. Direktne metode	11
4.2.3. Indirektne metode.....	12
4.3. Dosadašnja istraživanja	14
5. Ciljevi i hipoteze.....	16
6. Metodologija	18
6.1. Metode i materijali	18
6.2. Ispitanici	19
6.3. Postupak	19
7. Rezultati	21
8. Rasprava.....	34
9. Zaključak.....	38
10. Popis literature.....	39

1. Uvod

„Svi bi se govornici svojim jezikom trebali moći služiti slobodno i bez straha, svjesni toga da su upravo oni najveći autoritet za živu upotrebu svoga jezika“ (Starčević, Kapović, Sarić, 2019, str. 16). I doista, ako na jezik, prema mrežnom izdanju Hrvatske enciklopedije (2021), gledamo kao na „ukupnost prirodnih ljudskih jezika i njihovih manifestacija“, odnosno kao na ljudima urođeno sredstvo komunikacije, arbitrarno i glasovno ostvarivo (De Saussure, 1989), možemo zaključiti kako ga je, u njegovoj srži, nemoguće smatrati preskriptivno nametnutim i jednoličnim. Nadalje, naslanjajući se na De Saussureovu misao, Martinet (1982) na jezik gleda kao na skup monema, odnosno jedinica sa značenjskim sadržajem, koje se pak sastoje od fonema, razlikovnih i linearnih jedinica. Jezik dakle raspoláže nebrojenim potencijalnim jezičnim porukama, što mu omogućava neprestano razvijanje. Svaki se jezik u svakom trenutku mijenja, a razlozi za to su mnogi. Ovdje ih neću detaljnije objašnjavati ni navoditi, za potrebe rada dovoljno je spomenuti kako je jedna od podloga jezičnih promjena upravo različita geografska i društvena pozadina govornika danoga jezika.

Takve jezične promjene dovode do jezične raznolikosti koja pak u određenim slučajevima može rezultirati eventualnim društvenim isključenjem, pogotovo zato što je u današnje vrijeme jezična diskriminacija normalizirana (i uglavnom neprepoznata) praksa te može rezultirati eksplicitnim ili implicitnim omalovažavanjem ljudi na temelju jezika kojim govore (Woolard, 1998). U hrvatskom bismo, primjerice, jeziku takvo što mogli vidjeti na primjeru standardnoga varijeteta jezika koji je, iako postoji kao pomoćno sredstvo komunikacije, institucionalno zastupljen, pa se nerijetko smatra ispravnijim i boljim od (govornih) nestandardnih varijeteta (Starčević, Kapović, Sarić, 2019). Ipak, ovakvo se razmišljanje ne mora nužno vezati uz standard, već uz svaki govor koji ne predstavlja simbol identifikacije s određenom grupom, što je univerzalna karakteristika mnogih društava, prisutna još od pamtivijeka i vezana uz percepciju koju automatski imamo o drugim ljudima i društvenim odnosima (Joseph, 1987).

U kontekstu hrvatskog jezika koji obiluje iznimnim dijalekatskim bogatstvom, zanimljivo je promatrati percepciju govornika svakog varijeteta prema drugim varijetetima, uključujući i standardni te vidjeti na koji način njihova percepcija utječe na ponašanje i tretman govornika različitih varijeteta. Ipak, u radu ću se ograničiti na područje grada Splita kao najvećeg urbanog središta Dalmacije od Zadra do juga Hrvatske (Kapović, 2004). Ovakav tip istraživanja već se provodio u Republici Hrvatskoj (v. Šimičić

i Sujoldžić 2004; Sujoldžić, 2008; Sujoldžić i Šimičić 2013), ali nikada u Splitu, bez obzira na to što je riječ o drugome najvećem hrvatskome gradu čiji urbanolekt ima priličan društveni prestiž. Ciljevi ovoga istraživanja su dakle indirektnom metodom ispitati stavove splitskih srednjoškolaca o splitskom lokalnom govoru, govoru Dalmatinske zagore, zagrebačkom govoru i standardnom varijetetu hrvatskog jezika te utvrditi utječu li spol, podrijetlo i obrazovanje na stavove ispitanika. Odabir jezičnih varijeteta prema kojima sam ispitivala stavove temeljila sam na zapažanjima o jezičnom prestižu varijeteta velikih gradova. Ako je, posredstvom medija i činjenicom da se radi o glavnome gradu, zagrebački govor onaj kojemu gravitira najveći dio Republike Hrvatske, valja ispitati stavove govornika splitskoga govora kao govora kojemu gravitira gotovo čitava Dalmacija. Splitu dakle gravitiraju Dalmatinska zagora i otoci, a s obzirom na to da otočke govore u Splitu rijetko možemo čuti jer njihovi govornici van otoka obično prelaze na splitski govor, ispitujem stavove splitskih srednjoškolaca prema govoru Dalmatinske zagore koji je pak, zbog migracije stanovništva, u Splitu prilično zastupljen (Kapović 2004). Istraživanje obuhvaća i standardni varijetet jezika te splitski urbanolekt, s tim da je prvi prisutan u institucionalnoj sferi života Splitskana (primjerice u školi), a drugim se govori poglavito u neformalnom kontekstu. Na temelju dosadašnjih spoznaja u ispitivanom području, predviđam kako ispitanici iskazuju pozitivnije stavove u vidu statusa i kompetentnosti prema standardnom varijetetu hrvatskog jezika nego prema ostalim varijetetima. Osim toga, ispitanici, bez obzira na porijeklo i na kategoriju osobina, iskazuju pozitivnije stavove o splitskom lokalnom govoru nego o zagrebačkom govoru i govoru Dalmatinske zagore. Konačno, ispitanice imaju pozitivnije stavove prema standardnom varijetetu jezika nego ispitanici, a postoji statistički značajna razlika između iskazanih stavova o standardnom varijetetu hrvatskog jezika s obzirom na to pohađaju li ispitanici gimnaziju ili strukovnu srednju školu.

U radu dakle prvo pružam teorijsku podlogu koja obuhvaća jezični identitet, prilike hrvatskog jezika s posebnim osvrtom na splitski vernakular i govore okolnih mjesta, točnije povezanih otoka i splitskog zaleđa, te jezične stavove i ideologije. Spominjem i načine istraživanja jezičnih stavova s naglaskom na indirektnu istraživačku metodu korištenu u radu, uz primjere iz već objavljenih sličnih istraživanja. Nakon toga navodim ciljeve i svrhu rada kao i samu metodologiju opisujući korištene materijale, uzorak ispitanika i postupak istraživanja. Nadalje, u sedmom poglavlju rada pružam rezultate kvantitativnog istraživanja koje detaljnije objašnjavam u raspravi kako bih na samom kraju mogla dati zaključni osvrt na istraživanje i cjelokupan rad.

2. Jezik, identitet i disparitet

Prva bi asocijacija na riječ *jezik* većini ljudi vrlo vjerojatno bila *komunikacija*. Međutim, uz njegovu, takoreći primarnu funkciju prenošenja poruka, jezik predstavlja veliki dio identiteta svakog čovjeka. Kako bismo bolje razumjeli navedenu tvrdnju, prije svega ćemo objasniti što je to identitet. Radi se, naime, o istovjetnosti, jednakosti, ili, jednostavno, „skupu značajki koje neku osobu [...] čine onom koja jest“ (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2021), a čija bi suprotnost bila nejednakost, neistovjetnost ili disparitet. Društvene znanosti definiraju identitet kao konstrukt na temelju kojega se pojedinci svrstavaju među članove određene skupine. Shodno tome, možemo zaključiti kako postoje različite vrste identiteta poput nacionalnog, kulturnog, rodnog, religijskog i mnogih drugih. Ipak, najveća odrednica identiteta bila bi kultura kao ukupnost načina života koju određena zajednica gradi i prenosi s generacije na generaciju, pogotovo stoga što su upravo vrijednosti, običaji i povijest neke kulture ono što, na ovaj ili onaj način, uvjetuje ponašanje, razmišljanje i pogled na svijet svake osobe koja toj kulturi pripada (Rovira, 2008). Način na koji govorimo otkriva tko smo sa sociodemografskog, pa čak i ekonomskog gledišta. Upotreba jezika odražava društvenu stratifikaciju i oblik je društvenog ponašanja. Tako će, primjerice, žene, naročito one iz srednje klase, češće upotrebljavati standardni varijetet nego muškarci (Labov, 1990). Nadalje, proučavanje sociolingvističkih varijabli dokazuje kako postojanje društvenog dogovora za korištenje jezika tako i postojanje društvenog dogovora u pogledu značenja diferenciranog korištenja jezika (Daoust, 1998: 297). Stoga možemo reći kako je govorna zajednica u prvom redu skupina govornika koja dijeli iste norme upotrebe jezika, a ne ona koja se služi istim jezičnim oblicima (Labov, 1972).

Iz perspektive lingvističke antropologije, grane antropologije koja se bavi jezikom kao jednim od bitnijih obilježja ljudske naravi, jezik je neizostavan dio kulture jer smješta čovjeka u određene kulturno-društvene skupine. Prema Hrvatskoj enciklopediji (2021), međuodnos jezika, kulture i društva od iznimne je važnosti za razumijevanje pojedinaca, ali i cijelog skupa govornika nekog jezika. Jezik nam služi za razumijevanje stvarnosti, a njegovo ostvarenje događa se upravo kroz komunikaciju. Naš način komuniciranja utječe kako na izgradnju vlastitog identiteta, tako i na našu percepciju svijeta, drugih ljudi, odnosa među ljudima i slično (Beauchamp i Stanley, 2017: 4). Baran (2014: 14) kaže da kultura nije ništa drugo doli davanje smisla svijetu. Ona se izgrađuje kroz društvo te se održava komunikacijom. Definira našu svjesnost oblikujući tako način na koji mislimo, osjećamo i djelujemo. Salzmann, Stanlaw i Adachi (2012: 253) smatraju kako su kultura, društvo i okoliš u interakciji pružajući nam tako fizičko-psihološku stvarnost koju kodiramo kroz mentalne modele i kulturne sheme pomoću kojih se stvaraju kategorije. Jezik usvaja te kategorije iz mentalnih reprezentacija, što znači da posjeduje kategorije kodirane lingvističkim obilježjima, a koje utječu na kogniciju i ponašanje.

Kako bih slikovitije opisala vezu jezika i identiteta, poslužit ću se dvama primjerima iz ljudske psihologije. Prvi je način na koji ljudi od rođenja uče komunicirati. Poznato je, naime, kako djeca uče govoriti oponašanjem (Clark, 2009: 5-7), a takav se obrazac ponavlja i u kasnijoj dobi kada se radi o identifikaciji koja podrazumijeva svjesno ili nesvjesno usvajanje obilježja ili skupa obilježja tuđeg ponašanja. Tako možemo prisvajati niz jezičnih odrednica nečijeg, u ovom slučaju idiolekta poput leksika, gramatičkih obilježja ili samog izgovora. Stoga, odmičući se od esencijalističkog poimanja jezičnog identiteta, možemo reći kako takva praksa usvajanja jezika utječe i na formiranje mišljenja, a sve skupa dovodi do oblikovanja identiteta (Tabouret-Keller, 1998).

Drugi se primjer odnosi na nametanje dimenzija institucije jeziku. Time se jeziku pridaje legitimitet povezan s vlašću nad određenim teritorijem i pripadajućim institucijama, što može dovesti do pretvaranja jezika u objekt sa statusom ikone. Jezik postaje jedan od definirajućih društvenih svojstava grupe ispunjavajući simboličku funkciju reprezentacije na društvenoj i individualnoj razini i predstavljajući odanost kako određenoj skupini tako i, primjerice, religiji, ideologiji i slično (Tabouret-Keller, 1998). Takvo što je očekivano, s obzirom na činjenicu da glavni sustav simbola ljudske vrste mora biti povezan s percipiranim dimenzijama ljudske agregacije. Ako se ljudi grupiraju u kolektivitete koji različito govore, postoji veliki broj jednojezičnih osoba čiji jezik postaje simbol i osnova njihova grupiranja (Fishman, 1998). Svojevrsni dokaz toga su dvojezični govornici koji, ovisno o društvu u kojem žive i jezicima kojim govore, mogu razviti ili osjećaj inferiornosti, diskriminacije i isključenosti iz dominantne skupine, ili obrnuto, osjećaj pripadnosti i priznanja s onima s kojima dijele isti jezik i/ili kontaktnu situaciju.

Postoje, dakle, i dva različita semantička polja glagola *identificirati (se)*. U prvom bi se slučaju jezik mogao uzimati kao određeno „vanjsko ponašanje“, odnosno komuniciranje na stranom, nerazumljivom jeziku, koje omogućava da određenog govornika svrstamo u neku drugu, nama nepoznatu skupinu. Drugi bi slučaj bio primjer samoidentifikacije ili identifikacije govornika „našega“ jezika pomoću kojeg sami sebe ili druge govornike istoga jezika svrstavamo u istu skupinu. Analogno tome, ako sebe identificiramo kao jedne, impliciramo postojanje barem neke druge skupine koja ima neki drugi identitet, različit od našeg (Tabouret-Keller, 1998). Ljudima je, dakle, urođeno dijeliti se na „jedne“ i „druge“, „naše“ i „njihove“, a ovaj rad nastoji utvrditi stupanj i možebitne posljedice takve podjele na jednoj mikrorazini, i to na uzorku govornika hrvatskog jezika s područja grada Splita i okolice.

3. Hrvatski jezik, narječja i varijeteti

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje navodi da je hrvatski jezik indoeuropski jezik koji pripada zapadnojužnoslavenskoj podskupini slavenskih jezika, nastalih iz praslavenskoga. On je materinski jezik za više od pet i pol milijuna ljudi, služben je u Republici Hrvatskoj, a njime govore i pripadnici hrvatskih jezičnih manjina u drugim državama. Povijest standardnog varijeteta hrvatskog jezika kakvoga ga danas poznajemo seže u osamnaesto stoljeće kada započinje standardizacija novoštokavskog dijalekta zapadnog tipa. Standardizacija doživljava svoj procvat za vrijeme Hrvatskog narodnog preporoda kada se uvodi pravopis i ustaljuje grafija. Standardni se varijetet jezika zatim počinje nametati na području teritorija cijele Republike Hrvatske, bez obzira na teritorijalnu raznolikost narječja. U dvadesetom su stoljeću uslijedila nastojanja ujedinjenja hrvatskog i srpskog jezika, no osamostaljenjem Republike Hrvatske nastavlja se samostalan razvoj hrvatskog jezika neovisno o političkim i drugim nejezičnim čimbenicima. Ipak, potrebno je napomenuti kako se, kao i u slučaju svih drugih standardnih jezika, radi o umjetnoj tvorevini koju se nikada do kraja neće moći naučiti, ali koja služi razvoju nacionalnog i jezičnog identiteta te olakšava komunikaciju u poglavito administrativnoj sferi države.

U dijalektologiji hrvatskoga jezika razlikujemo narječja i dijalekte. Oba se termina odnose na različite nestandardne jezične oblike, s tim da je narječje viši pojam od dijalekta te obuhvaća tri velike skupine, odnosno čakavsko, kajkavsko i štokavsko narječje (Proleksis enciklopedija, 2012). Prema Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje, narječja se zatim dijele na dijalekte, dijalekti na skupine govora, a oni pak na mjesne govore. Čakavsko narječje, čije ime dolazi od zamjenice ča, u Hrvatskoj se govori na Istarskom poluotoku, na otocima od Krka do Lastova uz izuzetak nekoliko štokavskih naselja, na zapadnom dijelu Pelješca, zatim od Hrvatskog primorja do Vinodola, prekida se štokavštinom kod Senja i Novigrada, nastavlja se od Privlake do ušća Cetine uz nekoliko punktova prekida štokavskim govorima te se u unutrašnjosti Hrvatske govori u Gackoj i Ogulinu nastavljajući se istočno Pokupljem do ozaljskog i karlovačkog kraja i Žumberka. Tradicionalno se dijeli na šest dijalekata, odnosno buzetski, jugozapadni istarski, sjevernočakavski, srednjočakavski, južnočakavski i lastovski, koji se razlikuju po odrazu jata i akcentuaciji. Kajkavsko narječje, koje je nazvano po zamjenici kaj, nalazi se u Zagrebačkoj, Krapinsko-zagorskoj, Varaždinskoj i Međimurskoj županiji te u dijelovima Sisačko-moslavačke, Karlovačke i Bjelovarsko-bilogorske županije kao i u dijelu Gorskog kotara. Ono se prema osnovnoj podjeli također dijeli na šest dijalekata, a to su zagorsko-međimurski, turopoljsko-posavski, križevačko-podravski, prigorski, donjosutlanski i goranski. Štokavskim se narječjem, nazvanim po zamjenici što, govori u Republici Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji. Prema dijalektima kojima govore Hrvati dijeli se na slavonski, novoštokavski ikavski, istočnobosanski, istočnohercegovački s dubrovačkim kao

poddijalektom i zetski. Hrvatski jezik dakle objedinjuje kako standardni varijetet, tako i sve Hrvatske govore i dijalekte, odnosno narječja, kojima se služe Hrvati.

Međutim, za potrebe ovoga rada, detaljnije ću se osvrnuti na jezičnu situaciju u gradu Splitu i okolici. Naime, govori čakavskog narječja, uz izuzetak nekih štokavskih govora, zastupljeni su na otocima od Lastova i Korčule pa sve do Krka, zatim u Istri izuzev Peroja i u dalmatinskom obalnom području od Privlake i Novigrada kod Zadra do Cetine uz mnoge štokavske govore primjerice u Ninu, Zatonu, Svetom Petru, Pirovcu, Šibeniku i okolici, Segetu i drugima (Lisac 2009:15). U Splitu se nekada govorilo čakavštinom iz južnočakavske ikavske dijalektalne skupine, dok je danas najzastupljenija štokavska ikavica. Osim toga, s obzirom na činjenicu da su talijanski običaji, kultura i jezik utkani u kulturu čitave Dalmacije, nekadašnja je splitska čakavština prisvojila talijanštinu izmijenivši je na leksičkoj, fonetskoj, fonološkoj i morfološkoj razini. Stoga su splitska sintaksa, frazeologija i naglasni sustav počeli nalikovati onima talijanskog jezika, a splitski je govor takvim bio vjerojatno do šezdesetih godina prošloga stoljeća kada se, dolaskom stanovništva iz Dalmatinske zagore i s otočnog područja, naglo promijenio, i to iz čakavskog u štokavski (Gačić, 1979). Slijedom toga, zanimljivo je primijetiti kako na splitski govor nisu utjecali doseljenici s otoka, već je on utjecao na njihov arhaičniji čakavski govor (Galović, 2014:12). Za potrebe rada neću detaljnije objašnjavati akcentuacijske promjene koje dokazuju prijelaz govora splitskog stanovništva s čakavskog na štokavski, no bitno je naglasiti kako se takva promjena, osim zbog priliva stanovništva, dogodila i zbog utjecaja škole, radija, televizije i ostalih medija u kojima je zastupljen standardni varijetet temeljen na štokavskom narječju. Osim naglasnog sustava, može se primijetiti i gubljenje romanizama, posebice kod mlađih govornika (Gačić, 1979). Prema Kapoviću (2015:49), splitski je govor danas u cijelosti novoštokavski, s tim da još samo najstariji govornici djelomično čuvaju čakavski naglasak. Ipak, govor Splita lako je prepoznatljiv jer se tragovi najstarijeg naglaska u vidu dvostrukog naglaska mogu vidjeti i kod mlađih govornika. Na leksičkoj razini, važno je reći kako je u govoru novih generacija postotak talijanizama smanjen, a pojavljuje se velik broj anglizama, germanizama, pa čak i turcizama. Anglizmi se pojavljuju zbog sveprisutnog utjecaja angloameričke dominacije, germanizmi dolaze iz zagrebačkog žargona, a turcizmi pak zbog štokavskih doseljenika (Vidović, 1990).

Što se tiče sociolingvističkog pogleda na govor u Splitu, u prvom redu možemo reći kako se radi o dominantnom govoru velikoga grada u kojemu se miješaju standardni varijetet hrvatskog jezika, splitska čakavština te određeni čakavski i štokavski govori. Kao najvećem gradu u Dalmaciji, Splitu gravitira štokavsko područje iz zaleđa te ono čakavsko na obali i otocima od Zadra pa sve do Korčule. Na prostoru Republike Hrvatske možemo uočiti tendenciju govornika s područja koja gravitiraju velikim gradovima da mijenjaju i prilagođavaju svoj govor, uglavnom na prozodijskoj i fonološkoj razini, a manje na

morfološkoj i sintaktičkoj. Iako s namjerom da govore standardnim varijetatom, ti se govornici povode za govorom grada kojemu njihovo područje gravitira jer smatraju da je blizak standardu ili barem bliži nego što je to njihov lokalni govor. Tako će se, primjerice, govornici čakavskih govora s Hvara ili Brača, želeći govoriti standardnim varijetatom, prebaciti na splitski idiom. Zanimljivo je i da će štokavci iz Dalmatinske zagore također prilagoditi svoj govor u dodiru s govornicima iz Splita, bez obzira na to što je njihov govor bliži standardu nego splitski. Oni će to, doduše, učiniti u manjoj mjeri nego čakavci, no takvo što bismo mogli pripisati činjenici da je današnji splitski govor u naravi štokavski (Kapović 2004).

4. Jezični stavovi

Stav predstavlja jedan od najvažnijih pojmova u socijalnoj psihologiji (Perloff, 1993: 26), a ključnim ga smatra i sociolingvistika, naročito nakon Labovljeva rada (1966) o socijalnoj stratifikaciji govornih zajednica. On je evaluacijska orijentacija prema društvenom objektu neke vrste te se može identificirati i na neki način izmjeriti. Trojne je strukture jer sadrži kognitivne, afektivne i bihevioralne komponente. Kognitivne se odnose na uvjerenja o svijetu, afektivne na osjećaje prema objektu stava, a bihevioralne na predispozicije za djelovanje na određeni način ovisno o stavu. U kontekstu stavova o jeziku, kognitivni procesi su najčešće oblikovani individualnim i kolektivnim funkcijama koje proizlaze iz stereotipa u međugrupnim odnosima. Jezični oblici, varijante i stilovi mogu potaknuti uvjerenja kako o govorniku i njegovom položaju u grupi tako i o čitavoj grupi i njezinim članovima (Garrett, Coupland, Williams, 2003: 3). Prema Tajfelu (1981), kategorizacija koja proizlazi iz jezičnih stavova ima niz funkcija. Na razini pojedinca, složeni društveni svijet zahvaljujući stavovima postaje uređeniji, a time i predvidljiviji jer dolazi do naglašavanja sličnosti unutar određene grupe i razlika između različitih grupa. Drugim riječima, složeni niz individualnih iskustava u društvenom životu postaje pojednostavljen. Na razini kolektiva, stavovi imaju funkciju društvenog objašnjenja i društvene diferencijacije. Prva se odnosi na stvaranje i održavanje grupnih ideologija koje objašnjavaju odnose među grupama, posebice evaluacije i tretmana članova vanjskih grupa, dok se potonja odnosi na stvaranje, očuvanje i jačanje povoljnih razlika između unutarnje i relevantnih vanjskih grupa. Stavovi variraju od jednog međugrupnog konteksta do drugog, a definirani su prema tome koju grupnu funkciju ili funkcije ispunjavaju u bilo kojem specifičnom društvenom kontekstu te možemo reći da čine ključni aspekt međugrupne komunikacije (Hewstone i Giles, 1997: 278).

Iako se čini da se većina teoretičara slaže da postoje afektivni, kognitivni i bihevioralni aspekti stavova (v. Rosenberg, Hovland, 1960; Ostrom, 1969; Breckler, 1984), brojni ih modeli povezuju na različite načine. Ponekad se može činiti da afektivna komponenta stavova određuje stav isključujući kognitivnu komponentu (Mackie i Hamilton, 1993.). Primjerice, moguće je čuti jezik ili jezičnu varijantu koju ne možemo identificirati, ali je unatoč tome možemo smatrati „ugodnom“ ili „ružnom“ (van Bezooijen, 1994.). Nasuprot tome, neki autori smatraju da kognitivna komponenta rijetko izaziva prosudbe koje su lišene afektivnog sadržaja (v. Cargile, Giles, Ryan, Bradac, 1994; Perloff, 1993: 28). Ipak, najviše kontroverzi izaziva bihevioralna komponenta stavova. Naime, zdravorazumski pogled na odnos između stavova i ponašanja može navesti ljude na pretpostavku da će, ako su u stanju promijeniti nečiji stav prema nečemu, promijeniti i ponašanje te osobe. To također može navesti ljude da pretpostave da mogu pouzdano zaključiti nečije stavove iz načina na koji se ta osoba ponaša, a zanimljivo je primijetiti da se na takvim pretpostavkama temelji velik dio oglašavanja i marketinga (Garrett, Coupland,

Williams, 2003: 8). Međutim, iako Festingerova (1957) teorija o kognitivnoj disonanci nalaže da radije držimo svoja uvjerenja, stavove i ponašanje usklađenima, neka istraživanja pokazuju da stavovi i ponašanja ponekad mogu biti oprečni, često zbog spriječenosti raznim okolnostima (v. Wicker, 1969; Hanson, 1980). Osim toga, pri provođenju istraživanja o stavovima javlja se tendencija ispitanika da iskazuju društveno poželjne stavove umjesto vlastitih, pružajući odgovore za koje pretpostavljaju da ih istraživač želi (Baker, 1988). Nadalje, osim navedenih istraživačkih poteškoća u ovome polju, neki autori tvrde kako nema baš puno smisla proučavati stavove jer oni uglavnom ne predviđaju ponašanje (Gassi, Seiter, 1999: 41), no to se ne bi trebalo primjenjivati i na područje jezičnih stavova jer su oni često usko povezani s ponašanjem. Oni, naime, uključuju dugoročnu obvezu kao što je to, primjerice, učenje novog jezika, pa im se ne može pristupiti na isti način kao i stavovima na koje možemo utjecati marketingom. Jezični stavovi također mogu biti i proturječni jer, koliko god lojalni bili nekom dijalektu, ljudi mogu strateški prilagoditi svoj govor na način koji taj dijalekt prikriva kako bi postigli određene ciljeve (Garrett, Coupland, Williams, 2003: 9).

U svrhu boljeg razumijevanja stavova, potrebno je objasniti i povezane termine kako bismo ih mogli razlikovati od stavova. Prvo ću spomenuti navike koje su, poput stavova, naučene i postojane. Od stavova se razlikuju zato što se općenito ne smatra kako su stavovi intrinzično bihevioralni dok se navike obično promatraju kao rutine ponašanja (Garrett, Coupland, Williams, 2003: 9). Perloff (1993: 29) tvrdi da će pojedinci vjerojatno biti manje svjesni svojih navika nego svojih stavova, pa je vjerojatnije da će moći govoriti o svojim stavovima nego o svojim navikama. Nadalje, vrijednosti su ideali kojima težimo, a Oskamp (1977) ih definira kao najvažnije i središnje elemente u sustavu stavova i uvjerenja neke osobe te ih smatra globalnijima i općenitijima od stavova. Uvjerenja su kognitivne prirode, a iako se smatra da nemaju nikakvog afektivnog sadržaja, mogu potaknuti snažne afektivne reakcije (Garrett, Coupland, Williams, 2003: 10). Mišljenja je najteže razlikovati od stavova. Ona se, naime, koriste kao sinonimi u svakodnevnom govoru te ih i čak poneki koriste naizmjenično, dok drugi pak prave razliku između njih tvrdeći kako su mišljenja diskurzibilna, kognitivna i bez afektivnih komponenti (Perloff, 1993: 29-30). Pojam ideologije odnosi se na šablonski, ali naturalizirani skup pretpostavki i vrijednosti povezanih s određenom društvenom ili kulturnom skupinom. U sociolingvistici se jezična ideologija pojavljuje kao važan koncept za razumijevanje politike jezika u višejezičnim situacijama poput imigracijskog pitanja ili društvene uključenosti/isključenosti (Garrett, Coupland, Williams, 2003: 11). Prema Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje, jezične su ideologije skup vjerovanja o svrsi jezika, jezičnog ponašanja i komunikacije koji oblikuje komunikacijsku praksu i način na koji je tumačimo. Istraživanje jezičnih ideologija obuhvaća podrijetlo i posljedice vjerovanja o jeziku kako laika, tako i stručnjaka te načine na

koje se ta vjerovanja šire na druge društvene skupine. Takva istraživanja za cilj najčešće imaju povezivanje jezičnih ideologija s drugim društvenim obilježjima poput društvenog položaja i moći.

4.1. Zašto istraživati stavove o jeziku?

Jezični stavovi mogu biti usmjereni na jezične varijetete, dijalekte i stil govora, učenje novog jezika, određeni manjinski jezik, jezične grupe, nastavu jezika, upotrebu jezika, jezične preference i slično (Baker, 1992: 29). Ovdje ću se ograničiti na stavove prema jezičnim varijetetima, dijalektima i stilovima govora, jer su upravo oni u fokusu ovoga rada. Možemo reći kako istraživanje jezičnih stavova objašnjava jezične varijacije i promjene. Osim toga, stavovi prema jezičnim varijetetima podupiru sve vrste sociolingvističkih i društveno-psiholoških fenomena kao što su to grupni stereotipi prema kojima prosuđujemo druge pojedince, pozicioniranje unutar društvenih grupa, odnos prema drugim pojedincima i grupama. Takvo što može dovesti do kratkoročnih i dugoročnih posljedica, kao i do ozbiljnih iskustvenih ishoda. Jezični stavovi, primjerice, mogu dovesti do toga da određene skupine prolaze bolje ili lošije na tržištu rada, u zdravstvu, na sudovima, u obrazovnom sustavu itd., a svijest o takvim posljedicama može utjecati na stavove ili ponašanja. Stoga može doći do smrti jezika, kulturne asimilacije, ili pak zaštite jezika te promjene stavova i ponašanja. Proučavanjem jezičnih stavova nastoji se otkriti stavove i njihove učinke, a zatim i razumjeti što ih određuje i definira (Garrett, Coupland, Williams, 2003: 9-11)

4.2. Kako istraživati stavove o jeziku?

Pristupi istraživanju jezičnih stavova obično se dijele u tri kategorije, a to su metode društvenog tretmana jezičnih varijeteta te direktne i indirektne metode (Ryan, Giles i Hewstone, 1988). Svaki od tih pristupa ima svoje prednosti i nedostatke koje ću nastojati prikazati u predstojećim potpoglavljima.

4.2.1. Metode društvenog tretmana

Metode društvenog tretmana često se zanemaruju u suvremenim raspravama o istraživanju jezičnih stavova, ali su nedvojbeno važan izvor za dobivanje uvida u relativni status i stereotipne asocijacije jezičnih varijanti. Metode općenito uključuje analizu sadržaja „tretmana“ koji se pridružuje jezicima i jezičnim varijantama te njihovim govornicima u društvu. Istraživanja ovog tipa obično uključuju promatranje, promatranje uz sudjelovanje i etnografske studije ili analizu izvora u javnoj domeni. Osim toga, uključuju vladine i obrazovne dokumente o jezičnoj politici i njihov pogled na upotrebu različitih jezika u školama, zatim oglase za posao, korištenje dijalekata u književnosti i medijima i slično. Ovaj pristup uglavnom je kvalitativne prirode, iako ponekad koristi i formalne postupke uzorkovanja te daje barem neke deskriptivne statistike (Garrett, Coupland, Williams, 2003: 15).

U literaturi se studije ovoga tipa malo spominju jer se smatraju neformalnim, ali mogu poslužiti kao preteča strožim sociolingvističkim i socijalnopsihološkim istraživanjima (Ryan, Giles i Hewstone, 1988: 1069). Knops i van Hout (1988) tvrde kako bi ovaj pristup mogao biti prikladan u situacijama kada ograničenja vremena i prostora ne dopuštaju izravan pristup ispitanicima ili kada se ispitanicima može pristupiti samo u vrlo neprirodnim uvjetima.

4.2.2. Direktne metode

Direktne su metode općenito daleko nametljivije od metoda društvenog tretmana. Karakterizira ih postavljanje izravnih pitanja o jezičnoj procjeni, preferencijama itd., obično putem upitnika i/ili intervjua. Knops i van Hout (1988: 7) vide glavnu razliku između ovog pristupa i pristupa društvenog tretmana u tome što istraživač nije taj koji zaključuje o stavovima iz promatranog ponašanja, već se to traži od samih ispitanika. Najzastupljenija disciplina u okviru ovoga pristupa je percepcijska dijalektologija kao dio pučke lingvistike.

4.2.2.1. Percepcijska dijalektologija

Lingvistička je geografija jezikoslovna disciplina koja se bavi istraživanjem dijalektalnih pojava na konkretnom zemljopisnom prostoru (Hrvatska enciklopedija). Ona se, kao skup metoda za prikupljanje dokaza o razlikama među dijalektima (Chambers, Trudgill, 1998), može koristiti u istraživanjima percepcijske dijalektologije koja ispituje razmišljanja, odnosno stavove govornika nelingvista o jeziku (Meyerhoff, 2018). Radi se, dakle, o disciplini koja uspoređuje znanstvene i pučke karakterizacije određenih dijalekata što može rezultirati saznanjem da postoje dijalekti percipirani u narodu, a neutvrđeni znanstveno, ali i obratno. Percepcijska dijalektologija razlikuje se stoga od standardne dijalektologije po tome što se ne bavi formalnim jezičnim razlikama među dijalektima, već načinom na koji ih percipiraju ne-lingvisti, što može, ali i ne mora biti u korelaciji sa znanstvenim lingvističkim saznanjima. Budući da je usredotočena na neznastvene poglede na jezične koncepte, smatra se podskupom proučavanja pučke lingvistike, kao i dijelom općeg polja sociolingvistike. Obično se bavi usporedbom narodnih percepcija granica dijalekata s onim tradicionalnim lingvističkim, zatim ispitivanjem čimbenika koji utječu na narodne percepcije varijacija i karakteristika koje govornici pripisuju različitim dijalektima. Dijalekatske granice u percepcijskoj lingvistici ovise o geografskom položaju, društvenim klasama, korištenju slenga i o ugodnosti, odnosno ispravnosti varijante. Odgovori na mnoga dijalektološka pitanja mogu se dobiti tek nakon što se upoznaju i pučke i znanstvene činjenice (Preston 1999).

Preston (1999) je razvio skup od pet tehnika za proučavanje percepcijske dijalektologije. Prva bi tako bila crtanje karte, a uključuje praznu ili pojednostavljenu kartu proučavane regije na kojoj ispitanici

ucrtaju granice područja za čije stanovnike vjeruju da koriste određeni dijalekt. Druga tehnika je stupanj razlike, pri čemu se od ispitanika traži da na određenoj skali brojčano ocijene sličnosti ili razlike dijalekata dviju regija. Nakon toga slijedi tehnika koja podrazumijeva ocjenjivanje regija prema tome koliko su njihove jezične varijante ispravne ili ugodne, bilo na nekoj skali ili u usporedbi s drugim regijama. Osim ispravnosti i ugodnosti, mogu se ispitivati i druge subjektivne kvalitete poput formalnosti, ležernosti, pristojnosti, obrazovanosti i slično. Identifikacija dijalekta četvrta je tehnika koja od ispitanika zahtijeva da poslušaju snimljeni govor iz određenog dijalekatskog kontinuuma te pokuša identificirati regiju kojoj taj govor pripada. Posljednja su tehnika kvalitativni podaci koji se prikupljaju intervjuom s pitanjima otvorenog tipa o razmišljanjima ispitanika o jezičnim varijantama, govornicima i slično.

Percepcijska se dijalektologija također bavi atributima koje nelingvisti pripisuju određenim dijalektima i njihovim govornicima. U procesu povezivanja određene jezične varijante s određenom skupinom, pretpostavljeni društveni atributi skupine prenose se na sam dijalekt. On se zatim počinje povezivati s tim atributima čak i kada nije odmah moguće identificirati područje na kojem se koristi. Dijalekti tako mogu sadržavati određene percipirane društvene attribute kao što su formalnost, uljudnost, ugodnost, inteligencija, snobizam i druge, koje se najčešće automatski pripisuju njihovim govornicima (Preston 1999).

4.2.3. Indirektne metode

Indirektne metode istraživanja stavova uključuju korištenje suptilnijih, a ponekad čak i varljivih tehnika nego što je to izravno postavljanje pitanja. Kod istraživanja stavova ovim pristupom koriste se tri strategije, točnije promatranje ispitanika bez njihove svijesti da ih se promatra, promatranje aspekata ponašanja ljudi nad kojima se može pretpostaviti da nemaju kontrolu i uspješno zavaravanje ispitanika da povjeruju da ispitivač ispituje nešto što nema nikakve veze s njihovim stavovima (Dawes i Smith, 1985). Etička pitanja u ovome se slučaju uglavnom rješavaju *debriefingom*, odnosno informiranjem ispitanika o svrhama, postupcima i znanstvenoj vrijednosti studije i to što je prije moguće nakon završetka njihovog sudjelovanja u istraživanju. Također se može otvoriti i rasprava sa svim potencijalnim pitanjima koje bi ispitanici mogli imati o istraživanju (Smith i Mackie, 2000: 52). Indirektne metode istraživanja stavova često se smatraju sinonimom za *matched guise* metodu koju su razvili Lambert i njegovi kolege, a koja je opisana u nastavku.

4.2.3.1. Matched i verbal guise metode

Najpoznatija metoda ispitivanja stavova o jeziku, a samim time i o govornicima, jest *matched-guise* metoda kojom su se prvi koristili Lambert, Hodgson, Gardner i Fillenbaum (1960). Oni su u svom istraživanju ispitivali stavove prema govornicima francuskog i engleskog jezika u Montrealu tako da su

audio-snimke govora dvaju jezika puštali ispitanicima koji su potom trebali procijeniti osobnost svakog govornika na temelju jezika. Ispitanici, doduše, nisu znali da se radi o istoj, dvojezičnoj osobi koja je ulomke čitala na oba jezika. Iako se pretpostavljalo kako će ispitanici pozitivnije ocijeniti govornika njihovoga jezika, ispitanici govornici i engleskog i francuskog jezika pozitivnije su ocijenili govornika engleskog jezika, što dovodi do zaključka kako „prestižnom“ jeziku pozitivnije ocjene daju pripadnici kako višeg, tako i nižeg društvenog statusa, u ovom slučaju jezičnog.

Matched-guise metoda se, dakle, sastoji od puštanja audio-snimki ispitanicima koji zatim pridružuju različite osobine govornicima čiji su govor čuli, ne znajući da se radi o istom govorniku koji se služi različitim jezičnim varijantama. Ova metoda koristi se prilikom ispitivanja niza sociolingvističkih, socioloških, psiholoških, obrazovnih i drugih pitanja, a može ispitivati, primjerice, stavove učenika stranih jezika prema govornicima ciljnoga jezika, stavove učitelja prema učenicima govornicima različitih varijanti, stavove prema različitim jezičnim varijantama i kodovima, prema govoru stranaca, ranije spomenute fenomene konvergencije i divergencije i slično. Prilikom korištenja matched-guise metode, naglasak je na očekivanoj pretpostavci kako ispitanici neće primijetiti da se radi o jednom dvojezičnom pojedincu, već o različitim govornicima, a ciljevi su izazivanje reakcije na različite jezične varijetete, točnije na njihove snimljene uzorke, te kontrola svih ostalih varijabli. Međutim, ova metoda, iako vrlo zastupljena, ima nekoliko metodoloških nedostataka. Prvi nedostatak je „usklađenost“, a odnosi se na čitanje pripremljenih tekstova i mogućnost kontroliranja kvalitete glasova. Naime, ako govornik čita tekstove, postoji mogućnost da iskaže pretjeranu verziju jezične varijante koju simulira jer simulirani govor često ima viši ton od spontanog govora, što se pak u različitim kulturama može različito vrednovati. Nadalje, usporedimo li rezultate različitih istraživanja, možemo vidjeti kako nema značajne razlike između istraživanja koja su koristila matched-guise metodu i onih u kojima je jedan govornik predstavljao jednu varijantu. Drugi nedostatak je broj govornika potreban za dobivanje relevantnih rezultata, pogotovo uzmemo li u obzir činjenicu da se u istraživanjima ovoga tipa koristi ograničen broj govornika, što može rezultirati pitanjem koliko dosljedno ispitanici reagiraju na različite govornike istog jezika ili, drugim riječima, razlikuju li se reakcije na različite govornike istog koda jednako kao i reakcije na govornike različitih kodova. Nadalje, nedostatak metode je i vjerodostojnost konteksta u kojemu se ona izvodi jer se od ispitanika najčešće traži da reagiraju na jezik bez posebnog razloga ili uputa. Osim toga, ispitanici bi trebali vjerovati da ocjenjuju različite govornike, pa bi stoga bilo poželjno provesti pilot istraživanje ili na neki način tražiti povratnu informaciju kojom bi se mogli objasniti i neki od odgovora ispitanika. Još jedan nedostatak bio bi korištenje semantičkih skala jer određene vrijednosti mogu imati pozitivne konotacije u jednoj, a negativne u drugoj kulturi. Posljednji nedostatak bila bi mjera u kojoj se

podudaraju reakcije na govor prilikom ispitivanja i u stvarnom okruženju, a koja bi trebala biti visoka kako bi rezultati istraživanja bili relevantni (Gaies i Beebe, 1991).

Budući da je *matched-guise* metoda kritizirana zbog neprirodnosti glasova što zbog unaprijed pripremljenih tekstova koji se čitaju, a što zbog činjenice da se jedan govornik služi različitim varijantama, nastala je *verbal-guise* metoda. Ona obično uključuje više govornika od kojih svaki govori na svom materinskom jeziku, što je posebno korisno prilikom ispitivanja jezičnih varijeteta jednog jezika. Ipak, i ova metoda ima svoje nedostatke. Uvođenjem više govornika, uvodi se i više varijabli uključujući i one lingvističke, poput segmentalnih i suprasegmentalnih značajki, te paralingvističke kao što su to spol i kvaliteta glasa (Chan, 2021). Osim toga, prilikom provođenja *matched* i *verbal guise* metoda, čita se unaprijed pripremljeni tekst kojega je odabrao lingvist, a što najčešće utječe na prirodnost govora (Díaz-Campos i Killam, 2012). Nadalje, govornici govorom iskazuju niz značajki, od kojih je teško izdvojiti, odnosno pronaći jednu koju možemo ispitivati. Tome možemo doskočiti pomnim odabirom govornika kako bismo učinke varijabli poput dobi i spola mogli svesti na minimum (Chan, 2018) ili pak korištenjem čitanja unaprijed pripremljenog teksta i razgovornog govora što ih je proizveo isti govornik (Chan, 2020). Nedostatak metode predstavlja i njeno trajanje jer može doći do smanjenja raspona pažnje ispitanika tijekom vremena, a ponavljajuća priroda ocjenjivanja mogla bi odvratiti pozornost slušatelja mijenjajući njihove prosudbe zbog čega bi bilo poželjno koristiti kraće zvučne isječke koji bi pak bili dovoljno dugi da mogu sadržavati elemente potrebne za reakciju ispitanika (Chan, 2021).

4.3. Dosadašnja istraživanja

Kao primjer istraživanja koje koristi *verbal-guise* metodu, razmotrit ćemo ono koje su provele Bilotti i Calamai (2012) u gradu Arezzo u Italiji. One su, naime, za cilj imale istražiti percepciju dvaju varijeteta od kojih se jedan koristi u gradu Arezzo, a drugi u Firenci. Korištena metoda je, kako smo već naveli, *verbal-guise* metoda, što znači da su ispitanici slušali dva govornika – jednog iz Arezza, a drugog iz Firence, koji su govorili svaki na svom varijetetu o istoj temi, ali bez pripremljenog teksta kako bi govor bio autentičniji. Rezultati su pokazali kako je govornik iz Arezza percipiran pozitivno u slučaju kategorija takozvane „dimenzije solidarnosti“, kao što su to, primjerice, društvenost i bliskost, dok je negativnije percipiran u socioekonomskim kategorijama. S druge strane, govornik iz Firence percipiran je kao obrazovaniji, bogatiji, uspješniji, ali i manje prijateljski nastrojen, udaljeniji i slično.

U kontekstu hrvatskog jezika, Šimičić i Sujoldžić (2004) su provele istraživanje na uzorku zagrebačkih srednjoškolaca ispitujući njihove stavove o varijantama štokavskog, kajkavskog i čakavskog jezika, no ovaj put korištenjem *matching-guise* metode. Naime, jedan ženski i jedan muški govornik naizmjenično su čitali tekst na različitim varijantama spomenutih jezika, poruka teksta bila je neutralna,

ali sam tekst je sadržavao distinktivna obilježja za svaku jezičnu varijantu. Istraživanje je potaknuto činjenicom da je Zagreb mjesto demografskih promjena koje su utjecale na jezik i jezične stavove, a rezultati su pokazali da je standardni varijetet percipiran kao najprestižniji, slijede ga lokalni gradski dijalekti, točnije zagrebački kajkavski i gradski čakavski, dok su ruralni govori i nehrvatske varijante percipirani kao daleko manje prestižni. Ovo istraživanje dokazuje kako mjerenje jezičnih stavova može mjeriti socijalnu distancu koja može dovesti i do diskriminacije.

Sujoldžić (2008) je u Istri kao višejezičnoj regiji provela istraživanje koje se bavilo međuovisnošću jezika i regionalnog identiteta postavljenog u okviru jezične ideologije i teorije prakse. Riječ je bila o kvantitativnom istraživanju jezičnih stavova provedenom na uzorku od 1154 učenika srednjih škola iz Istre, a koje je ispitivalo njihovu percepciju varijanti regionalnog i nacionalnog standarda te povezivalo dobivene percepcije s društvenim uvjetima koji određenom jeziku pridaju određeni status. Drugim riječima, istraživali su se načini na koje se govornici definiraju zasebno, ali i naspram drugih, ovisno o regiji i jezičnim varijetetima. Rezultati su pokazali izražen osjećaj regionalnog identiteta jer su najpozitivnije ocijenjeni varijeteti bili upravo istarski, dok se osjećaj otpora javlja prema hrvatskom standardnom varijetetu.

Nadalje, Sujoldžić i Šimičić (2013) su provele i istraživanja jezičnih ideologija i stavova o jeziku na lokalnoj, regionalnoj i supraregionalnoj razini na otoku Korčuli kao mikroregiji. One su, želeći otkriti najčešće stereotipe srednjoškolaca prema različitim varijetetima hrvatskog jezika, putem sociolingvističkog upitnika ispitivale stavove o tri govora s Korčule, splitskom i zagrebačkom govoru te standardnom varijetetu hrvatskog jezika, s tim da je svaki govor predstavljao različiti govornik. Rezultati su pokazali kako adolescenti s Korčule percipiraju standardni varijetet kao najprestižniji, zatim slijedi splitski govor kao govor središta regionalnog područja, tri govora s Korčule na pretposljednem su mjestu, što je prilično iznenađujuće uzmemo li u obzir činjenicu da se sami ispitanici služe tim govorima, te je govor Zagreba ocijenjen kao najmanje privlačan. Ovo istraživanje, dakle, ukazuje na povezanost različitih ideologija s percepcijom govora, pokazujući ujedno i složenost proučavanja i predviđanja stavova koji, unatoč teorijskoj podlozi, mogu biti neočekivani, pa čak i kontradiktorni, bez obzira na stupanj kontrole sociodemografskih i jezičnih čimbenika.

5. Ciljevi i hipoteze

Ciljevi ovoga istraživanja su ispitati stavove splitskih srednjoškolaca o splitskom lokalnom govoru, govoru Dalmatinske zagore, zagrebačkom govoru i standardnom varijetetu hrvatskog jezika te utvrditi utječu li spol i podrijetlo na stavove ispitanika.

Na temelju dosadašnjih spoznaja u ispitivanom području, predviđam sljedeće hipoteze:

- Hipoteza 1: Ispitanici/e iskazuju pozitivnije stavove u vidu statusa i kompetentnosti prema standardnom varijetetu hrvatskog jezika nego prema ostalim varijetetima.
- Hipoteza 2: Ispitanici/e iskazuju pozitivnije stavove o splitskom lokalnom govoru nego o zagrebačkom govoru i govoru Dalmatinske zagore bez obzira na porijeklo i na kategoriju osobina.
- Hipoteza 3: Ispitanice iskazuju pozitivnije stavove prema standardnom varijetetu nego ispitanici.
- Hipoteza 4: Postoji statistička razlika u iskazanim stavovima prema hrvatskom standardnom varijetetu s obzirom na to pohađaju li ispitanici gimnaziju ili strukovnu srednju školu.

Prve tri hipoteze temeljila sam na literaturi i rezultatima iz prethodnih istraživanja. Hipoteza 1 oslanja se tako na rezultate istraživanja Šimičić i Sujoldžić (2013; 2004) koje su dokazale kako ispitanici i na otoku Korčuli kao mikroregiji, i u Zagrebu kao regionalnom središtu i glavnom gradu Republike Hrvatske, svojim odgovorima pridaju najveći prestiž upravo standardnom varijetetu. Takvo što može se objasniti i rezultatima istraživanja koje su proveli Lambert i sur. (1960), a koja nalažu kako govornici pozitivnije stavove imaju prema onom jeziku koji ima viši status u društvu. Slijedom toga, ne čudi da u kontekstu Republike Hrvatske koja obiluje narječjima, dijalektima i govorima, najviši status uživa standardni varijetet.

Drugu sam hipotezu temeljila na istraživanju Bilotti i Calamai (2012) koje su dokazale kako ispitanici iz grada Arezzo u Italiji pozitivnije percipiraju govor koji im je blizak i s kojim se identificiraju, naročito u sferi društvenosti i solidarnosti, nego govor kojim se ne koriste, odnosno govor Firence. Taj je govor, doduše, bio percipiran kao prestižniji, jer su njegovi govornici bili percipirani kao uspješniji i obrazovaniji, no kako se radilo o govoru grada kojemu Arezzo gravitira, takva je percepcija bila očekivana. Osim toga, rezultati istraživanja Šimičić i Sujoldžić (2004) pokazali su kako ispitanici iz Zagreba pozitivnije ocjenjuju gradske dijalekte nego one koji im nisu bliski, odnosno ruralne govore i nehrvatske varijante. Nadalje, hipoteza se oslanja i na rezultate istraživanja na Korčuli (Sujoldžić, Šimičić, 2013), prema kojima su ispitanici Korčule, iako govornici varijeteta koje nalazimo na spomenutom otoku, pozitivnije ocijenili govor Splita kao regionalnog središta kojemu gravitiraju. Osim toga, hipoteza se odnosi i na nalaze iz literature, jer, kako smo vidjeli, govornici s područja okolnih Splitu mijenjaju svoj govor kako bi bio sličan splitskom kojeg pak često uzdižu na razinu standardnog varijeteta.

Kapović (2004) navodi da se govornici čakavskih govora u potpunosti prebacuju na splitski govor, dok štokavci iz Dalmatinske zagore, iako mijenjajući svoj govor, to čine u manjoj mjeri, no isključivo zbog veće sličnosti dvaju govora. Stoga možemo zaključiti da će ispitanici bez obzira na porijeklo imati pozitivnije stavove prema splitskom govoru nego prema zagrebačkom ili onome Dalmatinske zagore.

Treću sam hipotezu formulirala u skladu s literaturom i Labovljevim nalazima (1990) koji je pokazao kako žene zbog društvenih normi i očekivanja koriste standardni varijetet češće od muškaraca. Naime, naše sociodemografske i ekonomske odrednice ogledaju se u načinu na koji govorimo, pa takav rezultat ne čudi uzmemo li žene kao pripadnice zasebne skupine. Stoga bismo mogli zaključiti kako je standardni varijetet bliži pripadnicama ženskog roda, a slijedom gore navedenih istraživanja koja navode kako govornici pozitivnije ocjenjuju jezik koji im je blizak, možemo postulirati kako će žene pridavati veći prestiž standardu nego muškarci.

Četvrta hipoteza intuitivna je hipoteza kojom pretpostavljam kako će biti statističke razlike u iskazanim stavovima prema hrvatskom standardnom varijetetu s obzirom na to pohađaju li ispitanici gimnaziju ili strukovnu srednju školu. Naime, ispitanici koji pohađaju gimnaziju imaju različit i detaljniji plan i program nastave iz hrvatskog jezika koju, u okviru ove hipoteze, uzimam kao polazišnu točku koncipiranja stavova ispitanika o različitim varijetetima hrvatskog jezika, nego ispitanici koji pohađaju strukovne srednje škole. Njihov pak program nije u jednakoj mjeri usmjeren na učenje hrvatskog jezika (NN 10/2019), stoga se pretpostavlja kako ti ispitanici neće imati jednake stavove kao njihovi vršnjaci gimnazijalci.

6. Metodologija

6.1. Metode i materijali

Budući da je cilj ovog istraživanja ispitati stavove splitskih srednjoškolaca o četiri varijeteta hrvatskoga jezika, korištena metoda je prethodno opisana verbal-guise metoda. Mišljenja sam kako je ona neophodna za točnu reprodukciju tolikog broja varijeteta, posebice uzmem li u obzir činjenicu da je gotovo nemoguće pronaći govornika koji savršeno govori svaki od varijeteta. Ipak, i ova metoda ima određene nedostatke kojima ću ovdje pokušati doskočiti i to pomnim odabirom govornika – muškaraca u dvadesetim godinama i vrste snimljenoga govora za koji nastojim da bude što prirodniji. Standardnim varijetetom hrvatskog jezika govori glumac, splitskim vernakularom govornik koji je odrastao u Splitu, govor Dalmatinske zagore predstavlja govornik iz Sinja, a zagrebački govor govornik iz Zagreba.

Za govornike sam odabrala muškarce kako bih izbjegla dugo trajanje ispitivanja uvrštavanjem govornika i muškog i ženskog spola za svaki od varijeteta. Kako bih izbjegla neprirodan karakter snimljenoga govora, za sve sam govornike pripremila isti tekst kojega su oni prvo pročitali, a zatim, svaki na svojem govoru, prepričali. Tekst sam preuzela s interneta, točnije s jednog putopisnog bloga¹ te ga u manjoj mjeri izmijenila za potrebe rada (v. Prilog 1). Govornicima sam pružila upute kojih su se morali pridržavati prilikom prepričavanja pročitanog teksta kako bi snimke svakog govornika odražavale osobitosti svakog govora, bilo morfološke, fonološke ili leksičke. Govore sam snimala diktafonom.

U sklopu istraživanja koristila sam sociolingvistički upitnik koji se sastojao od 2 dijela, a kojim su se ispitivali stavovi o varijetetima hrvatskog jezika. Prvi dio upitnika odnosio se na socio-demografske podatke ispitanika (škola, spol, mjesto rođenja, podrijetlo majke i oca, razina obrazovanja majke i oca) kao i na njihovu jezičnu identifikaciju i korištenje jezika, odnosno koji je jezik/govor prvi kojega su naučili, kojim se jezikom/govorom najviše služe i kojega najviše osjećaju kao svojeg.

Drugi je dio bio slušni, a sadržavao je četiri poddijela s identičnim pitanjima. Svaki od ta četiri dijela odnosio se na ocjenjivanje jednog govornika – prvi na govornika iz Sinja, drugi na govornika iz Zagreba, treći na govornika iz Splita, a četvrti na govornika standardnog varijeteta hrvatskog jezika. Svaki je, dakle, dio započinjao audio snimkom jednoga od govornika, a zatim su slijedila pitanja. Ispitanici su trebali ocijeniti govornike na temelju 17 kvaliteta koje opisuju osobine ličnosti, a ocjenjivanje je provedeno na Likertovoj skali od 5 stupnjeva pri čemu je 1 označavalo „uopće se ne slažem“, 2 „djelomično se ne slažem“, 3 „niti se slažem niti se ne slažem“, 4 „djelomično se slažem“, a 5 „u potpunosti se slažem“. Osobine sam grupirala u sljedeće kategorije: solidarnost (srdačan, prijateljski nastrojen, pošten, ljubazan, drag, duhovit), zatim status (pouzdan, uspješan, utjecajan, ugledan, imućan,

¹<http://www.mojputopis.com/putopisi/grcka-2017/chania-treviso-pula-23-04-2017/> (pristupljeno 29.5.2023.)

ima dobar posao) i kompetentnost (inteligentan, obrazovan, ambiciozan, dominantan, samouvjeren) (Genesee i Holobow, 1989; Kircher, 2014; Lambert i sur., 1960). Nakon toga, nastojala sam ispitati prepoznavanje govora pitanjima „što misliš odakle je ova osoba“ i „dobro razumijem govor ove osobe“. Bihevioralnu komponentu stavova sam, u onoj mjeri u kojoj mi je to ovakav tip upitnika dopuštao, ispitivala tvrdnjama „rado bih govorio/la kao ova osoba“, „ova se osoba pravilno izražava“, „ova bi osoba mogla biti televizijski voditelj“ i „rado bih se sprijateljio/la s ovom osobom“ na koje su ispitanici odgovarali s „da“, „ne“ i „nisam siguran/na“.

6.2. Ispitanici

Budući da istraživanje nastoji ispitati stavove stanovnika grada Splita o različitim jezičnim varijetetima, provela sam ga na prigodnom uzorku učenika drugih i trećih razreda splitskih srednjih škola. Kako je vidljivo u Tablici 1 iz poglavlja *Rezultati*, ukupan uzorak sastoji se od 103 ispitanika od kojih je 57 osoba ženskoga spola (55,3 %) te 46 muškog (44,7 %). Gimnaziju je pohađalo 39 ispitanika (37,9 %), četverogodišnju strukovnu školu njih 49 (47,6 %), a trogodišnju strukovnu školu 15 (14,6 %) ispitanika. Najveći postotak ispitanika (77,7 %) je iz Splita ili okolice kao što su to i roditelji većine ispitanika (očevi 42,7 % i majke 48,5 %). Zatim slijede ispitanici iz Dalmatinske zagore (13,6 %) odakle je i veliki broj roditelja ukupnog uzorka ispitanika (očevi 37,9 % i majke 34,0 %). Što se tiče obrazovanja roditelja ispitanika, najviše ih ima srednju stručnu spremu (očevi 66,0 % i majke 61,2 %).

Razlog odabira ovakvog uzorka leži u činjenici da su srednje škole najpristupačnije ustanove u kojima se može ispitati veći broj ispitanika, a učenici drugih i trećih razreda, odnosno šesnaestogodišnjaci, sedamnaestogodišnjaci i osamnaestogodišnjaci, prema postojećoj literaturi i dosad provedenim sličnim istraživanjima, mogu formirati zrele stavove prema jezičnim varijetetima jednako kao i odrasli. Osim toga, podaci prikupljeni na takvom uzorku mogu se uzeti kao pokazatelj budućih jezičnih promjena.

6.3. Postupak

Istraživanje sam provela u lipnju 2023. godine. Svi su ispitanici ispunjavali upitnik elektronički, putem Microsoft forms online obrasca. Kako bih došla do ispitanika, najprije sam telefonski zamolila pedagoge i profesore splitskih srednjih škola (prve, druge, četvrte i pete gimnazije, prirodoslovne gimnazije, elektrotehničke škole, obrtničke škole, tehničke škole, škole za dizajn i održivu gradnju, graditeljsko geodetske škole, nadbiskupijske klasične gimnazije, ekonomske i upravne škole i turističke škole) da svojim učenicima proslijede poveznicu na upitnik, a zatim sam poveznicu poslala na službeni

mail svake od navedenih škola. Profesori su poveznicu učenicima kasnije prosljeđivali putem WhatsApp aplikacije.

Na samom početku obrasca sam naglasila kako je riječ o upitniku o jezičnoj identifikaciji koji je dio istraživanja u sklopu diplomskoga rada iz područja lingvistike. Također sam navela osnovna etička načela kojih sam se pridržavala spomenuvši kako je upitnik u potpunosti anoniman, a sudjelovanje u njemu dobrovoljno te da je u bilo kojem trenutku moguće odustati od ispunjavanja. Napomenula sam i kako nije riječ ni o kakvoj provjeri znanja, da nema ni ocjena ni ispravnih i neispravnih odgovora te da će se rezultati koristiti isključivo u znanstveno-istraživačke svrhe. Ispitanici su najprije ispunjavali dio ankete koji se odnosio na njihove socio-demografske podatke i podatke o jezičnoj identifikaciji i korištenju jezika. Nakon toga je uslijedio drugi dio ispitivanja prilikom kojeg su ispitanici preslušavali snimke svakog od četiriju govornika sljedećim redoslijedom: govor Dalmatinske zagore – zagrebački govor – splitski govor – standardni varijetet. Nakon svake preslušane audio-snimke, ispitanici su ispunjavali pitanja koja su se odnosila na procjenu osobina ličnosti svakog od govornika kao i pitanja koja su se odnosila na prepoznavanje jezičnih varijeteta i bihevioralne komponente njihovih stavova. Na kraju svake popunjene ankete, ispitanicima sam se zahvaljivala na sudjelovanju. Prikupljene podatke iz 103 sociolingvistička upitnika podvrgnula sam zatim analizama deskriptivne i inferencijalne statistike obrađujući ih u programu Jamovi. U sklopu deskriptivne statistike sam računala mjere centralne tendencije i mjere varijabiliteta koje sam zatim koristila u postupcima inferencijalne statistike u svrhu provjeravanja postavljenih hipoteza i to uz pomoć t-testa i jednostavne te složene analize varijance.

7. Rezultati

Prvim sam dijelom ankete ispitivala socio-demografske podatke prikazane u Tablici 1, a koje sam detaljnije opisala u prethodnome poglavlju.

Tablica 1. Socio-demografska struktura ispitanika

		N	%
Ukupno		103	100
Srednja škola	Gimnazija	39	37,9
	Četverogodišnja strukovna škola	49	47,6
	Trogodišnja strukovna škola	15	14,6
Spol	Muško	46	44,7
	Žensko	57	55,3
Podrijetlo	Dalmatinska zagora	14	13,6
	Split ili okolica	80	77,7
	Neka druga država	1	1,0
	Neki drugi dio Hrvatske	1	1,0
	Neki od otoka blizu Splita	7	6,8
Podrijetlo oca	Dalmatinska zagora	39	37,9
	Split ili okolica	44	42,7
	Neka druga država	8	7,8
	Neki drugi dio Hrvatske	4	3,9
	Neki od otoka blizu Splita	8	7,8
Podrijetlo majke	Dalmatinska zagora	35	34,0
	Split ili okolica	50	48,5
	Neka druga država	5	4,9
	Neki drugi dio Hrvatske	5	4,9
	Neki od otoka blizu Splita	8	7,8
Stupanj obrazovanja oca	Osnovna škola	5	4,9
	Srednja škola	68	66,0
	Viša škola ili fakultet	30	29,1
Stupanj obrazovanja majke	Osnovna škola	7	6,8
	Srednja škola	63	61,2
	Viša škola ili fakultet	33	32,0

Budući da je većina ispitanika iz Splita, podaci o jezičnoj identifikaciji i korištenju jezika prikazani u Tablici 2 ne čude jer pokazuju kako je splitski lokalni govor prvi govor kojega su ispitanici naučili (68,9 %). Jednak se broj ispitanika, njih čak 80 (77,7 %), najviše služi splitskim lokalnim govorom te ga osjeća svojim.

Tablica 2. Jezična identifikacija i korištenje jezika

		N	%
Ukupno		103	100
Prvi naučeni jezik/govor	Splitski lokalni govor	71	68,9
	Standardni hrvatski jezik	15	14,6
	Neki drugi lokalni govor	17	16,5
	Neki drugi jezik	0	0,0
Jezič/govor kojim se ispitanici najviše služe	Splitski lokalni govor	80	77,7
	Standardni hrvatski jezik	11	10,7

	Neki drugi lokalni govor	11	10,7
	Neki drugi jezik	1	1,0
Jezik/govor kojeg ispitanici najviše osjećaju kao svojeg	Splitski lokalni govor	80	77,7
	Standardni hrvatski jezik	9	8,7
	Neki drugi lokalni govor	14	13,6
	Neki drugi jezik	0	0,0

U drugome sam dijelu ankete zatim Likertovom skalom ispitivala stavove o 4 govornika kroz 17 karakteristika koje su ispitanici trebali ocijeniti brojkama od jedan do pet, odnosno tvrdnjama *Uopće se ne slažem* (1), *Djelomično se ne slažem* (2), *Niti se slažem niti se ne slažem* (3), *Djelomično se slažem* (4) i *U potpunosti se slažem* (5). Tablica 3 prikazuje stavove ispitanika prema govorniku iz Dalmatinske zagore. Vidljivo je kako aritmetička sredina varira između vrijednosti 2 i 4 za sve karakteristike. Govornik je, sveukupno gledano, najpozitivnije ocijenjen u kategoriji solidarnosti, a najnegativnije u kategoriji statusa. Najveća aritmetička sredina u odgovorima ogleda se u karakteristici *samouvjeren* (M=3,20), a najmanja u karakteristici *ugledan* (M=2,32) za koju nijedan ispitanik nije odgovorio *U potpunosti se slažem*.

Tablica 3. Stavovi prema govorniku iz Dalmatinske zagore

	1	2	3	4	5	M	SD
Srdačan	9,7 %	24,3 %	39,8 %	21,4 %	4,9 %	2,87	1,016
Prijateljski nastrojen	5,8 %	28,2 %	27,2 %	33,0 %	5,8 %	3,05	1,042
Pošten	12,6 %	19,4 %	41,7 %	20,4 %	5,8 %	2,87	1,063
Ljubazan	12,6 %	26,2 %	35,9 %	19,4 %	5,8 %	2,80	1,079
Drag	9,7 %	24,3 %	38,8 %	20,4 %	6,8 %	2,90	1,053
Duhovit	12,6 %	20,4 %	30,1 %	23,3 %	13,6 %	3,05	1,224
Pouzdan	14,6 %	22,3 %	36,9 %	22,3 %	3,9 %	2,79	1,072
Uspješan	19,4 %	24,3 %	36,9 %	18,4 %	1,0 %	2,57	1,035
Utjecajan	21,4 %	30,1 %	34,0 %	12,6 %	1,9 %	2,44	1,026
Ugledan	25,2 %	28,2 %	35,9 %	10,7 %	0,0 %	2,32	0,972
Imućan	19,4 %	29,1 %	34,0 %	15,5 %	1,9 %	2,51	1,037
Ima dobar posao	16,5 %	27,2 %	27,2 %	16,5 %	0,0 %	2,56	0,957
Inteligentan	13,6 %	30,1 %	31,1 %	21,4 %	3,9 %	2,72	1,070
Obrazovan	20,4 %	32,0 %	32,0 %	14,6 %	1,0 %	2,44	1,007
Ambiciozan	16,5 %	26,2 %	35,0 %	18,4 %	3,9 %	2,67	1,079
Dominantan	9,7 %	22,3 %	33,0 %	27,2 %	7,8 %	3,01	1,098
Samouvjeren	5,8 %	21,4 %	34,0 %	24,3 %	14,6 %	3,20	1,115

Tablica 4 odnosi se na odgovore na pitanja vezana za prepoznavanje govora govornika iz Dalmatinske zagore. Vidljivo je da je najveći broj ispitanika prepoznao kako se radi o govorniku koji je iz okolice Splita (63,1 %), a njih 100 (97,1 %) izjavilo je da dobro razumije njegov govor.

Tablica 4. Prepoznavanje govora govornika iz Dalmatinske zagore

		N	%
Ukupno		103	100
Što misliš odakle je ova osoba	Iz Splita	15	14,6
	Iz okolice Splita	65	63,1
	Iz nekog drugog dijela Hrvatske	20	19,4
	Ne znam	3	2,9
Dobro razumijem govor ove osobe	Da	100	97,1
	Ne	0	0,0
	Nisam siguran/na	3	2,9

Odgovori na pitanja vezana za bihevioralne komponente stavova prema govorniku iz Dalmatinske zagore prikazani su u Tablici 5. Najveći broj ispitanika ne bi htio govoriti kao ovaj govornik (63,1 %), a njih 76 (73,8 %) mišljenja je kako se ovaj govornik nepravilno izražava. Veliki broj ispitanika (80,6 %) smatra kako ovaj govornik ne bi mogao biti televizijski voditelj, a značajne razlike između odgovora na pitanje o tome bi li se ispitanici rado sprijateljili s ovim govornikom nisu utvrđene.

Tablica 5. Bihevioralne komponente stavova prema govorniku iz Dalmatinske zagore

		N	%
Ukupno		103	100
Rado bih govorio/la kao ova osoba	Da	15	14,6
	Ne	65	63,1
	Nisam siguran/na	23	22,3
Ova se osoba pravilno izražava	Da	16	15,5
	Ne	76	73,8
	Nisam siguran/na	11	10,7
Ova bi osoba mogla biti televizijski voditelj	Da	6	5,8
	Ne	83	80,6
	Nisam siguran/na	14	13,6
Rado bih se sprijateljio/la s ovom osobom	Da	34	33,0
	Ne	32	31,1
	Nisam siguran/na	37	35,9

U Tablici 6 prikazani su stavovi ispitanika prema govorniku iz Zagreba. Zanimljivo je primijetiti kako aritmetička sredina odgovora za ovoga govornika ni u jednoj karakteristici ne prelazi vrijednost 3. Za razliku od prethodnog govornika, ovaj je govornik generalno najlošije ocijenjen u kategoriji solidarnosti, a najbolje u kategoriji kompetentnosti. On je percipiran kao najmanje *duhovit* (M=2,21), a najviše kao *imućan* i *obrazovan* (M=2,91) te *ima dobar posao* i *ambiciozan* (M=2,90).

Tablica 6. Stavovi prema govorniku iz Zagreba

	1	2	3	4	5	M	SD
Srdačan	24,3 %	24,3 %	31,1 %	19,4 %	1,0 %	2,49	1,09
Prijateljski nastrojen	21,4 %	23,3 %	20,4 %	31,1 %	3,9 %	2,73	1,22
Pošten	25,2 %	14,6 %	27,2 %	31,1 %	1,9 %	2,70	1,21
Ljubazan	23,3 %	12,6 %	24,3 %	34,0 %	5,8 %	2,86	1,28
Drag	23,3 %	16,5 %	29,1 %	27,2 %	3,9 %	2,72	1,21
Duhovit	34,0 %	25,2 %	27,2 %	12,6 %	1,0 %	2,21	1,08
Pouzdan	25,5 %	15,5 %	34,0 %	23,3 %	1,9 %	2,61	1,16
Uspješan	18,4 %	13,6 %	38,8 %	26,2 %	2,9 %	2,82	1,11
Utjecajan	25,2 %	23,3 %	32,0 %	17,5 %	1,9 %	2,48	1,11
Ugledan	22,3 %	22,3 %	29,1 %	22,3 %	3,9 %	2,63	1,17
Imućan	16,5 %	15,5 %	34,0 %	28,2 %	5,8 %	2,91	1,16
Ima dobar posao	14,6 %	18,4 %	31,1 %	34,0 %	1,9 %	2,90	1,09
Inteligentan	20,4 %	22,3 %	27,2 %	26,2 %	3,9 %	2,71	1,18
Obrazovan	17,5 %	14,6 %	32,0 %	31,1 %	4,9 %	2,91	1,16
Ambiciozan	15,5 %	16,5 %	37,9 %	22,3 %	7,8 %	2,90	1,15
Dominantan	26,2 %	22,3 %	27,2 %	19,4 %	4,9 %	2,54	1,21
Samouvjeren	17,5 %	17,5 %	35,9 %	23,3 %	5,8 %	2,83	1,15

Tablica 7 prikazuje odgovore na pitanja vezana za prepoznavanje govora govornika iz Zagreba te pokazuje kako 96 ispitanika (93,2 %) prepoznaje da je govornik iz nekog drugog dijela Hrvatske, a 83 ispitanika (80,6 %) izjavljuje da dobro razumije njegov govor. Mjesto podrijetla ovoga govornika nije preciznije navedeno, jer program nije dozvoljavao da ispitanici u ovakvom tipu pitanja upisuju svoje odgovore, a u ponuđenim odgovorima nisam navodila Zagreb s ciljem što manjeg utjecaja na ostale odgovore.

Tablica 7. Prepoznavanje govora govornika iz Zagreba

	N	%
Ukupno	103	100
Što misliš odakle je ova osoba	Iz Splita	1,0
	Iz okolice Splita	1,9
	Iz nekog drugog dijela Hrvatske	93,2
	Ne znam	3,9
Dobro razumijem govor ove osobe	Da	80,6
	Ne	11,7
	Nisam siguran/na	7,8

Tablica 8 navodi odgovore na pitanja vezana za bihevioralne komponente stavova prema govorniku iz Zagreba. Zanimljivo je primijetiti kako čak 91 ispitanik (88,3 %) ne bi želio govoriti kao ova osoba, a njih 69 (67,0 %) smatra kako se on ne izražava pravilno. Nešto više od polovice ispitanika (57,3 %) drži kako ovaj govornik ne bi mogao biti televizijski voditelj, a isti se broj ispitanika s njim ne bi sprijateljio.

Tablica 8. Bihevioralne komponente stavova prema govorniku iz Zagreba

		N	%
Ukupno		103	100
Rado bih govorio/la kao ova osoba	Da	2	1,9
	Ne	91	88,3
	Nisam siguran/na	10	9,7
Ova se osoba pravilno izražava	Da	18	17,5
	Ne	69	67,0
	Nisam siguran/na	16	15,5
Ova bi osoba mogla biti televizijski voditelj	Da	20	19,4
	Ne	59	57,3
	Nisam siguran/na	24	23,3
Rado bih se sprijateljio/la s ovom osobom	Da	13	12,6
	Ne	59	57,3
	Nisam siguran/na	31	30,1

Tablica 9 navodi stavove ispitanika prema govorniku iz Splita. Već je na prvi pogled vidljivo kako je ovaj govornik bolje ocijenjen u svim kategorijama nego svi ostali govornici, pa se u ovom slučaju aritmetička sredina za sve odgovore kreće između vrijednosti 3 i 5. Najpozitivnije je ocijenjen u kategoriji solidarnosti, a najnegativnije u kategoriji statusa. Percipiran je kao najsamouvjereniji od ispitanika ($M=4.08$), a najniža aritmetička sredina pronađena je za kategoriju ugledan ($M=3,22$).

Tablica 9. Stavovi prema govorniku iz Splita

	1	2	3	4	5	M	SD
Srdačan	1,0 %	12,6 %	26,2 %	35,0 %	25,2 %	3.71	1,016
Prijateljski nastrojen	1,0 %	11,7 %	25,2 %	34,0 %	28,2 %	3.77	1,021
Pošten	3,9 %	7,8 %	35,9 %	23,3 %	29,1 %	3.66	1,099
Ljubazan	2,9 %	17,5 %	26,2 %	31,1 %	22,3 %	3.52	1,110
Drag	1,9 %	15,5 %	27,2 %	27,2 %	28,2 %	3.64	1,110
Duhovit	1,0 %	6,8 %	18,4 %	36,9 %	36,9 %	4.02	0,960
Pouzdan	1,9 %	17,5 %	26,2 %	32,0 %	22,3 %	3.55	1,082
Uspješan	2,9 %	12,6 %	35,9 %	29,1 %	19,4 %	3.50	1,037
Utjecajan	2,9 %	9,7 %	35,9 %	36,9 %	14,6 %	3.50	0,959
Ugledan	6,8 %	17,5 %	35,9 %	26,2 %	13,6 %	3.22	1,102
Imućan	6,8 %	12,6 %	33,0 %	33,0 %	14,6 %	3.36	1,092
Ima dobar posao	1,9 %	12,6 %	32,0 %	34,0 %	19,4 %	3.56	1,007
Intelligentan	1,9 %	13,6 %	31,1 %	34,0 %	19,4 %	3.55	1,017
Obrazovan	4,9 %	17,5 %	37,9 %	27,2 %	12,6 %	3.25	1,045
Ambiciozan	3,9 %	9,7 %	26,2 %	33,0 %	27,2 %	3.70	1,092
Dominantan	2,9 %	4,9 %	19,4 %	35,9 %	36,9 %	3.99	1,015
Samouvjeren	2,9 %	3,9 %	17,5 %	34,0 %	41,7 %	4.08	1,007

Tablica 10 odnosi se na odgovore na pitanja vezana za prepoznavanje govora govornika iz Splita. Većina ispitanika (92,2 %) prepoznala je kako se radi o govorniku iz Splita, a njih 100 (97,1 %) dobro razumije njegov govor.

Tablica 10. Prepoznavanje govora govornika iz Splita

		N	%
Ukupno		103	100
Što misliš odakle je ova osoba	Iz Splita	95	92,2
	Iz okolice Splita	4	3,9
	Iz nekog drugog dijela Hrvatske	0	0,0
	Ne znam	4	3,9
Dobro razumijem govor ove osobe	Da	100	97,1
	Ne	2	1,9
	Nisam siguran/na	1	1,0

Što se tiče odgovora vezanih za bihevioralne komponente stavova prema govorniku iz Splita, 64 se govornika (62,1 %) izjasnilo kako bi rado govorili kao govornik iz Splita, njih 54 (52,4 %) smatra da se on nepravilno izražava, gotovo polovica ispitanika (47,6 %) drži da ne bi mogao biti televizijski voditelj, a 61 ispitanik (59,2 %) bi se s njim rado sprijateljio, kako je prikazano u Tablici 11.

Tablica 11. Bihevioralne komponente stavova prema govorniku iz Splita

		N	%
Ukupno		103	100
Rado bih govorio/la kao ova osoba	Da	64	62,1
	Ne	18	17,5
	Nisam siguran/na	21	20,4
Ova se osoba pravilno izražava	Da	28	27,2
	Ne	54	52,4
	Nisam siguran/na	21	20,4
Ova bi osoba mogla biti televizijski voditelj	Da	25	24,3
	Ne	49	47,6
	Nisam siguran/na	29	28,2
Rado bih se sprijateljio/la s ovom osobom	Da	61	59,2
	Ne	9	8,7
	Nisam siguran/na	33	32,0

Stavovi prema govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika prikazani su u Tablici 12. Generalno su nešto negativniji nego stavovi prema govorniku iz Splita, ali vidljivo je kako su pozitivniji u odnosu na one prema govornicima iz Dalmatinske zagore i Zagreba. Za razliku od većine govornika, ovaj je govornik najlošije percipiran u kategoriji solidarnosti, poglavito za karakteristiku *srdacán* ($M=2,77$), a najbolje u kategoriji kompetentnosti. Percipiran je kao najobrazovaniji od govornika ($M=3,73$), ali i kao najmanje duhovit ($M=2,40$).

Tablica 12. Stavovi prema govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika

	1	2	3	4	5	M	SD
Srdačan	16,5 %	24,3 %	33,0 %	18,4 %	7,8 %	2.77	1,165
Prijateljski nastrojen	14,6 %	21,4 %	35,9 %	20,4 %	7,8 %	2.85	1,141
Pošten	4,9 %	15,5 %	44,7 %	24,3 %	10,7 %	3.20	0,994
Ljubazan	3,9 %	16,5 %	35,9 %	28,2 %	15,5 %	3.35	1,054
Drag	3,9 %	21,4 %	37,9 %	24,3 %	12,6 %	3.20	1,042
Duhovit	28,2 %	27,2 %	25,2 %	15,5 %	3,9 %	2.40	1,166
Pouzdan	2,9 %	14,6 %	35,9 %	32,0 %	14,6 %	3.41	1,004
Uspješan	5,8 %	11,7 %	29,1 %	34,0 %	19,4 %	3.50	1,110
Utjecajan	5,8 %	15,5 %	38,8 %	24,3 %	15,5 %	3.28	1,088
Ugledan	3,9 %	11,7 %	35,0 %	35,0 %	14,6 %	3.45	1,007
Imućan	4,9 %	4,9 %	33,0 %	35,9 %	11,7 %	3.35	1,026
Ima dobar posao	2,9 %	11,7 %	27,2 %	40,8 %	17,5 %	3.58	1,005
Inteligentan	3,9 %	10,7 %	29,1 %	36,9 %	19,4 %	3.57	1,044
Obrazovan	4,9 %	8,7 %	20,4 %	40,8 %	25,2 %	3.73	1,086
Ambiciozan	4,9 %	15,5 %	26,2 %	27,2 %	26,2 %	3.54	1,178
Dominantan	10,7 %	24,3 %	32,0 %	15,5 %	17,5 %	3.05	1,240
Samouvjeren	7,8 %	23,3 %	21,4 %	29,1 %	18,4 %	3.27	1,230

U Tablici 13 nalaze se odgovori na pitanja vezana za prepoznavanje govora govornika hrvatskog standardnog varijeteta. Što se tiče prepoznavanja podrijetla govornika, 67 ispitanika (65,0 %) misli da je iz nekog drugog dijela Hrvatske, a njih 95 (92,2 %) dobro prepoznaju njegov govor.

Tablica 13. Prepoznavanje govora govornika standardnog varijeteta hrvatskog jezika

	N	%
Ukupno	103	100
Što misliš odakle je ova osoba	Iz Splita	4
	Iz okolice Splita	2
	Iz nekog drugog dijela Hrvatske	67
	Ne znam	30
Dobro razumijem govor ove osobe	Da	95
	Ne	1
	Nisam siguran/na	7

Odgovori na pitanja vezana za bihevioralne komponente stavova prema govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika prikazani su u Tablici 14 te prikazuju kako bi 66 ispitanika (64,1 %) rado govorilo kao ovaj govornik. Njih 89 (86,4 %) smatra kako se pravilno izražava te njih 82 (79,6 %) kako bi mogao biti televizijski voditelj. Nešto manje od polovice ispitanika (45,6 %) izjavilo je kako se ne bi željelo sprijateljiti s govornikom standardnog varijeteta.

Tablica 14. Bihevioralne komponente stavova prema govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika

		N	%
Ukupno		103	100
Rado bih govorio/la kao ova osoba	Da	17	16,5
	Ne	66	64,1
	Nisam siguran/na	20	19,4
Ova se osoba pravilno izražava	Da	89	86,4
	Ne	5	4,9
	Nisam siguran/na	9	8,7
Ova bi osoba mogla biti televizijski voditelj	Da	82	79,6
	Ne	9	8,7
	Nisam siguran/na	12	11,7
Rado bih se sprijateljio/la s ovom osobom	Da	15	14,6
	Ne	47	45,6
	Nisam siguran/na	41	39,8

Zbog potrebe analize, u Tablicama 15, 16 i 17 prikazani su rezultati dobiveni provedbom t-testa, a koji pokazuju razlike između stavova ispitanika prema govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika naspram govornicima iz Dalmatinske zagore, Zagreba i Splita, a koji su vezani za kvalitete statusa i kompetentnosti. Tablica 15. Pokazuje iznimno značajne statističke razlike ($p < ,001$) za gotovo sve karakteristike, osim one vezane za dominantnost i samouvjerenost, što znači da ispitanici različito percipiraju govornika iz Dalmatinske zagore i govornika standardnog varijeteta hrvatskog jezika. Iznimno značajne statističke razlike ($p < ,001$) vidljive su i u Tablici 16. koja pokazuje razlike u stavovima prema govorniku iz Zagreba i govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika, no u ovom slučaju obuhvaćaju sve karakteristike. U oba prethodna slučaja, govornik standardnog varijeteta hrvatskog jezika pozitivnije je percipiran u svim kategorijama. U Tablici 17. prikazane su razlike između stavova prema govorniku iz Splita i govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika. Zanimljivo je primijetiti kako su u ovom slučaju te razlike izražene samo prilikom ocjenjivanja obrazovanosti, gdje prednjači govornik standarda, te u slučaju dominantnosti i samouvjerenosti, gdje je pozitivnije percipiran govornik iz Splita.

Tablica 15. Razlike između stavova prema govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika i govorniku iz Dalmatinske zagore

	Govornik standardnog hrvatskog jezika (M)	Govornik standardnog hrvatskog jezika (SD)	Govornik iz Dalmatinske zagore (M)	Govornik iz Dalmatinske zagore (SD)	p
Pouzdan	3,41	1,004	2,79	1,072	< ,001
Uspješan	3,50	1,110	2,57	1,035	< ,001
Utjecajan	3,28	1,088	2,44	1,026	< ,001
Ugledan	3,45	1,007	2,32	0,972	< ,001
Imućan	3,35	1,026	2,51	1,037	< ,001

Ima dobar posao	3,58	1,005	2,56	0,957	<,001
Inteligentan	3,57	1,044	2,72	1,070	<,001
Obrazovan	3,73	1,086	2,44	1,007	<,001
Ambiciozan	3,54	1,178	2,67	1,079	<,001
Dominantan	3,05	1,240	3,01	1,098	0,794
Samouvjeren	3,27	1,230	3,20	1,115	0,637

Tablica 16. Razlike između stavova prema govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika i govorniku iz Zagreba

	Govornik standardnog hrvatskog jezika (M)	Govornik standardnog hrvatskog jezika (SD)	Govornik iz Zagreba (M)	Govornik iz Zagreba (SD)	p
Pouzdan	3,41	1,004	2,61	1,16	<,001
Uspješan	3,50	1,110	2,82	1,11	<,001
Utjecajan	3,28	1,088	2,48	1,11	<,001
Ugledan	3,45	1,007	2,63	1,17	<,001
Imućan	3,35	1,026	2,91	1,16	<,001
Ima dobar posao	3,58	1,005	2,90	1,09	<,001
Inteligentan	3,57	1,044	2,71	1,18	<,001
Obrazovan	3,73	1,086	2,91	1,16	<,001
Ambiciozan	3,54	1,178	2,90	1,15	<,001
Dominantan	3,05	1,240	2,54	1,21	<,001
Samouvjeren	3,27	1,230	2,83	1,15	<,001

Tablica 17. Razlike između stavova prema govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika i govorniku iz Splita

	Govornik standardnog hrvatskog jezika (M)	Govornik standardnog hrvatskog jezika (SD)	Govornik iz Splita (M)	Govornik iz Splita (SD)	p
Pouzdan	3,41	1,004	3,55	1,082	0,299
Uspješan	3,50	1,110	3,50	1,037	1,000
Utjecajan	3,28	1,088	3,50	0,959	0,070
Ugledan	3,45	1,007	3,22	1,102	0,091
Imućan	3,35	1,026	3,36	1,092	0,935
Ima dobar posao	3,58	1,005	3,56	1,007	0,874
Inteligentan	3,57	1,044	3,55	1,017	0,885
Obrazovan	3,73	1,086	3,25	1,045	<,001
Ambiciozan	3,54	1,178	3,70	1,092	0,278
Dominantan	3,05	1,240	3,99	1,015	<,001
Samouvjeren	3,27	1,230	4,08	1,007	<,001

Tablice 18 i 19 također prikazuju rezultate dobivene provedbom t-testa, no pokazuju razlike između stavova ispitanika prema govorniku iz Splita naspram govornicima iz Dalmatinske zagore i Zagreba za svih 17 karakteristika. Obje tablice navode iznimno značajne statističke razlike ($p < ,001$) za gotovo sve karakteristike, pri čemu je pozitivnije ocijenjen govornik iz Splita naspram govornicima iz Dalmatinske zagore i iz Zagreba. Jedine karakteristike u kojima je utvrđena značajna statistička razlika u stavovima su *imućan* i *obrazovan* u Tablici 19 koja uspoređuje stavove prema govorniku iz Splita i iz Zagreba.

Tablica 18. Razlike između stavova prema govorniku iz Splita i govorniku iz Dalmatinske zagore

	Govornik iz Splita (M)	Govornik iz Splita (SD)	Govornik iz Dalmatinske zagore (M)	Govornik iz Dalmatinske zagore (SD)	p
Srdačan	3,71	1,016	2,87	1,016	< ,001
Prijateljski nastrojen	3,77	1,021	3,05	1,042	< ,001
Pošten	3,66	1,099	2,87	1,063	< ,001
Ljubazan	3,52	1,110	2,80	1,079	< ,001
Drag	3,64	1,110	2,90	1,053	< ,001
Duhovit	4,02	0,960	3,05	1,224	< ,001
Pouzdan	3,55	1,082	2,79	1,072	< ,001
Uspješan	3,50	1,037	2,57	1,035	< ,001
Utjecajan	3,50	0,959	2,44	1,026	< ,001
Ugledan	3,22	1,102	2,32	0,972	< ,001
Imućan	3,36	1,092	2,51	1,037	< ,001
Ima dobar posao	3,56	1,007	2,56	0,957	< ,001
Inteligentan	3,55	1,017	2,72	1,070	< ,001
Obrazovan	3,25	1,045	2,44	1,007	< ,001
Ambiciozan	3,70	1,092	2,67	1,079	< ,001
Dominantan	3,99	1,015	3,01	1,098	< ,001
Samouvjeren	4,08	1,007	3,20	1,115	< ,001

Tablica 19. Razlike između stavova prema govorniku iz Splita i govorniku iz Zagreba

	Govornik iz Splita (M)	Govornik iz Splita (SD)	Govornik iz Zagreba (M)	Govornik iz Zagreba (SD)	p
Srdačan	3,71	1,016	2,49	1,09	< ,001
Prijateljski nastrojen	3,77	1,021	2,73	1,22	< ,001
Pošten	3,66	1,099	2,70	1,21	< ,001
Ljubazan	3,52	1,110	2,86	1,28	< ,001
Drag	3,64	1,110	2,72	1,21	< ,001
Duhovit	4,02	0,960	2,21	1,08	< ,001
Pouzdan	3,55	1,082	2,61	1,16	< ,001
Uspješan	3,50	1,037	2,82	1,11	< ,001
Utjecajan	3,50	0,959	2,48	1,11	< ,001
Ugledan	3,22	1,102	2,63	1,17	< ,001
Imućan	3,36	1,092	2,91	1,16	0,004
Ima dobar posao	3,56	1,007	2,90	1,09	< ,001

Inteligentan	3,55	1,017	2,71	1,18	<,001
Obrazovan	3,25	1,045	2,91	1,16	0,014
Ambiciozan	3,70	1,092	2,90	1,15	<,001
Dominantan	3,99	1,015	2,54	1,21	<,001
Samouvjeren	4,08	1,007	2,83	1,15	<,001

Jednostavnom analizom varijance sam dobila rezultate prikazane u Tablici 20, a koji pokazuju razlike između stavova prema govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika s obzirom na spol ispitanika. Tablica pokazuje kako ispitanice imaju pozitivnije stavove prema govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika nego ispitanici u svim kategorijama. Ipak, takvo što je naročito vidljivo u kategoriji solidarnosti gdje se pojavljuje statistički značajna razlika između iskazanih stavova ($p < 0,05$) za sve karakteristike osim za karakteristiku *drag*. Statistički značajna razlika pronađena je još i za karakteristike *pouzdan* i *samouvjeren*.

Tablica 20. Razlike između stavova prema govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika s obzirom na spol ispitanika

	Spol	M	SD	F	p
Srdačan	Muško	2,43	1,128	7,176	0,009
	Žensko	3,04	1,133		
Prijateljski nastrojen	Muško	2,54	1,149	6,417	0,013
	Žensko	3,11	1,080		
Pošten	Muško	2,87	1,002	10,048	0,002
	Žensko	3,47	0,908		
Ljubazan	Muško	3,09	1,132	5,172	0,025
	Žensko	3,56	0,945		
Drag	Muško	3,02	1,085	2,530	0,115
	Žensko	3,35	0,991		
Duhovit	Muško	2,09	1,050	6,403	0,013
	Žensko	2,65	1,203		
Pouzdan	Muško	3,11	0,971	7,870	0,006
	Žensko	3,65	0,973		
Uspješan	Muško	3,39	1,256	0,688	0,409
	Žensko	3,58	0,981		
Utjecajan	Muško	3,15	1,229	1,116	0,294
	Žensko	3,39	0,959		
Ugledan	Muško	3,33	1,117	1,141	0,288
	Žensko	3,54	0,908		
Imućan	Muško	3,28	1,089	1,141	0,559
	Žensko	3,40	0,979		
Ima dobar posao	Muško	3,48	1,110	0,857	0,357
	Žensko	3,67	0,913		
Inteligentan	Muško	3,39	1,105	2,484	0,119
	Žensko	3,72	0,978		
Obrazovan	Muško	3,57	1,223	1,789	0,185
	Žensko	3,86	0,953		
Ambiciozan	Muško	3,39	1,238	1,367	0,245
	Žensko	3,67	1,123		
Dominantan	Muško	2,83	1,161	2,781	0,099
	Žensko	3,23	1,282		
Samouvjeren	Muško	2,91	1,279	7,308	0,008

Žensko	3,56	1,118
--------	------	-------

Rezultati iz Tablice 21 pokazuju razlike između stavova prema govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika s obzirom na to pohađaju li ispitanici gimnaziju ili četverogodišnju te trogodišnju strukovnu srednju školu. Ni ovdje nije pronađena statistički značajna razlika ($p > 0,05$) gotovo ni za jednu ocjenjivanu kategoriju budući da je raspodjela odgovora bila vrlo slična za sve kategorije kod svih ispitanika, a što se ogleda i u izračunatim aritmetičkim sredinama.

Tablica 21. Razlike između stavova prema govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika s obzirom na srednjoškolski program ispitanika

	Srednjoškolski program	M	SD	F	p
Srdačan	Gimnazija	2,51	1,097		
	Trogodišnja strukovna škola	3,00	1,134	1,614	0,212
	Četverogodišnja strukovna škola	2,90	1,212		
Prijateljski nastrojen	Gimnazija	2,72	1,123		
	Trogodišnja strukovna škola	2,93	1,033	0,446	0,643
	Četverogodišnja strukovna škola	2,94	1,197		
Pošten	Gimnazija	3,13	0,801		
	Trogodišnja strukovna škola	3,00	0,845	0,788	0,461
	Četverogodišnja strukovna škola	3,33	1,162		
Ljubazan	Gimnazija	3,31	0,977		
	Trogodišnja strukovna škola	3,27	0,961	0,148	0,863
	Četverogodišnja strukovna škola	3,41	1,153		
Drag	Gimnazija	3,08	0,957		
	Trogodišnja strukovna škola	3,20	0,941	0,519	0,599
	Četverogodišnja strukovna škola	3,31	1,140		
Duhovit	Gimnazija	2,44	1,119		
	Trogodišnja strukovna škola	2,13	1,125	0,471	0,628
	Četverogodišnja strukovna škola	2,45	1,226		
Pouzdan	Gimnazija	3,44	0,852		
	Trogodišnja strukovna škola	2,93	0,704	3,368	0,043
	Četverogodišnja strukovna škola	3,53	1,157		
Uspješan	Gimnazija	3,56	1,165		
	Trogodišnja strukovna škola	3,27	1,163	0,356	0,702
	Četverogodišnja strukovna škola	3,51	1,063		
Utjecajan	Gimnazija	3,36	0,986		
	Trogodišnja strukovna škola	3,07	1,223	0,339	0,715
	Četverogodišnja strukovna škola	3,29	1,137		
Ugledan	Gimnazija	3,54	0,884		
	Trogodišnja strukovna škola	3,33	1,113	0,302	0,741
	Četverogodišnja strukovna škola	3,41	1,079		
Imućan	Gimnazija	3,36	1,013		
	Trogodišnja strukovna škola	3,07	1,033	0,694	0,506
	Četverogodišnja strukovna škola	3,43	1,041		
Ima dobar posao	Gimnazija	3,74	0,993		
	Trogodišnja strukovna škola	3,27	0,884	1,465	0,243
	Četverogodišnja strukovna škola	3,55	1,042		
Inteligentan	Gimnazija	3,72	0,972		
	Trogodišnja strukovna škola	3,40	1,056	0,696	0,504
	Četverogodišnja strukovna škola	3,51	1,102		
Obrazovan	Gimnazija	3,87	0,978		
	Trogodišnja strukovna škola	3,53	1,187	0,650	0,528

	Četverogodišnja strukovna škola	3,67	1,144		
	Gimnazija	3,69	1,173		
Ambiciozan	Trogodišnja strukovna škola	3,20	1,082	1,052	0,358
	Četverogodišnja strukovna škola	3,53	1,209		
	Gimnazija	3,23	1,202		
Dominantan	Trogodišnja strukovna škola	2,67	1,047	1,426	0,251
	Četverogodišnja strukovna škola	3,02	1,315		
	Gimnazija	3,59	1,093		
Samouvjeren	Trogodišnja strukovna škola	2,80	1,265	2,769	0,075
	Četverogodišnja strukovna škola	3,16	1,280		

8. Rasprava

Ovim sam istraživanjem nastojala ispitati razlike u stavovima splitskih srednjoškolaca o splitskom lokalnom govoru, govoru Dalmatinske zagore, zagrebačkom govoru i standardnom varijetetu hrvatskog jezika. Cilj mi je također bio utvrditi utječe li sociodemografska struktura ispitanika na njihove stavove. Ispitivala sam i razinu prepoznavanja navedenih govora, kao i neke bihevioralne komponente ispitivanih stavova. Temeljem literature i uvidom u dosadašnja istraživanja iz područja jezičnih stavova te analizom 103 prikupljena sociolingvistička upitnika na uzorku srednjoškolaca u Splitu, došla sam do sljedećih zaključaka.

Djelomično prihvaćam prvu hipotezu koja glasi kako ispitanici/e iskazuju pozitivnije stavove u vidu statusa i kompetentnosti prema standardnom varijetetu hrvatskog jezika nego prema ostalim varijetetima. Kako je vidljivo iz Tablica 15 i 16, rezultati dobiveni t-testom pokazuju kako su ispitanici u pogledu statusa i kompetentnosti bolje percipirali govornika standardnog varijeteta hrvatskog jezika nego govornike iz Dalmatinske zagore i Zagreba. Naime, t-test je dakle dokazao iznimno značajnu statističku razliku ($p < ,001$) za sve karakteristike u slučaju govornika iz Zagreba, i za gotovo sve karakteristike u slučaju govornika iz Dalmatinske zagore, osim karakteristika *dominantan* i *samouvjeren* ($p > 0,005$) u pogledu kojih su ispitanici negativnije ocijenili govornika standardnog varijeteta. S druge strane, suprotno predviđanjima i prema Tablici 17, nisu pronađene statistički značajne razlike u stavovima prema govorniku iz Splita i govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika ($p > 0,005$), osim u slučaju karakteristike *obrazovan* za koju je pozitivnije ocijenjen govornik standarda, a što dokazuje izračunata iznimno značajna statistička razlika ($p < ,001$). Važno je napomenuti kako su i u ovome slučaju ispitanici govornika iz Splita percipirali kao dominantnijeg i samouvjerenijeg naspram govornika standardnog varijeteta ($p < ,001$). Ovakvi rezultati odudaraju od rezultata dosadašnjih istraživanja. Iako su Šimičić i Sujoldžić (2013; 2004) dokazale kako ispitanici i na otoku Korčuli kao mikroregiji, i u Zagrebu kao regionalnom središtu i glavnom gradu Republike Hrvatske, svojim odgovorima pridaju najveći prestiž standardnom varijetetu, poglavito u vidu statusa i kompetentnosti, ovdje to nije bio slučaj. Ipak, takvo što ne odudara nužno od dosadašnjih nalaza. Ovaj bi se fenomen mogao objasniti rezultatima istraživanja koje su proveli Lambert i sur. (1960), a koja nalažu kako govornici pozitivnije stavove imaju prema onom jeziku koji ima viši status u društvu, uzmemo li za pretpostavku činjenicu da u gradu Splitu jednak prestiž uživaju i standardni varijetet i splitski lokalni govor.

Prihvaćam drugu hipotezu koja kaže da ispitanici/e iskazuju pozitivnije stavove o splitskom lokalnom govoru nego o zagrebačkom govoru i govoru Dalmatinske zagore bez obzira na porijeklo i na kategoriju osobina. Naime, rezultati navedeni u Tablicama 18 i 19 pokazuju iznimno značajnu statističku razliku ($p < ,001$) među iskazanim stavovima, s tim da je govornik iz Splita mnogo pozitivnije ocijenjen u

svim kategorijama, nego što su to ostali govornici. Točnije, u Tablici 18 vidljiva je iznimno značajna statistička razlika prisutna kod svih ispitivanih karakteristika, dok je u Tablici 19, koja se odnosi na stavove prema govornicima iz Splita i Zagreba, takva razlika pronađena za sve kategorije osim za kategorije *imućan* i *obrazovan*. Za te kategorije pronađena je značajna statistička razlika ($p < 0.05$) te je i u ovim slučajevima pozitivnije ocijenjen govornik iz Splita. Takvo što mogla bih objasniti činjenicom da se radi o dva najveća hrvatska grada, koji samim time nude najveću ponudu radnih mjesta i obrazovnih ustanova, a kako su ispitanici prepoznali odakle su govornici (Tablice 11 i 10), moguće da su ih u ovim kategorijama ocjenjivali i prema životnim mogućnostima koje njihovi gradovi nude. Budući da sam ovu hipotezu formulirala na temelju istraživanja koje su provele Bilotti i Calamai (2012), a čiji rezultati tvrde da ispitanici pozitivnije percipiraju govor koji im je blizak i s kojim se identificiraju, zanimljivo je primijetiti da nisam pronašla statističku razliku prema govorima s obzirom na podrijetlo ispitanika. Naime, jednostavnom analizom varijance, utvrdila sam da ne postoji značajnost interakcijskog efekta između podrijetla ispitanika i njihovih roditelja s ispitivanim stavovima o govornicima. Takvi rezultati, iako su provedeni, nisu navedeni u prethodnom poglavlju jer nisu pokazivali razlike i odstupanja ovisno o socio-demografskoj strukturi ispitanika. Rezultati su se, naravno, odnosili na stavove o govorniku u Splitu i onome iz Dalmatinske zagore, jer je Dalmatinska zagora bila druga najzastupljenija regija odakle su ispitanici i njihovi roditelji bili podrijetlom. I oni su, jednako kao i ostali, pokazivali pozitivnije stavove o govorniku iz Splita, što nije u skladu s istraživanjem Bilotti i Calamai (2012), ali ide u prilog rezultatima istraživanja Šimičić i Sujoldžić (2004; 2013) koje su dokazale kako ispitanici pozitivnije ocjenjuju gradske dijalekte i dijalekte kojima gravitiraju nego ruralne govore.

Prihvaćam treću hipotezu koja predviđa da ispitanice iskazuju pozitivnije stavove prema standardnom varijetetu nego ispitanici, jer je jednostavna analiza varijance pokazala da postoji značajnost interakcijskog efekta između spola i iskazanih stavova u nekim kategorijama. Prema Tablici 20, statistički značajnu razliku između iskazanih stavova ($p < 0,05$) pronašla sam u svim karakteristikama iz kategorije solidarnosti osim karakteristike *drag*. Statistički značajna razlika vidljiva je još i za karakteristike *pouzdan* i *samouvjeren*. Za svaku su karakteristiku ispitanice iskazivale pozitivnije stavove o hrvatskom standardnom varijetetu nego što su to činili ispitanici. Budući da je prema svim gore navedenim istraživanjima standardni varijetet uglavnom percipiran kao najprestižniji i najpozitivnije ocjenjivan u kategorijama statusa i kompetentnosti, za potvrđivanje ove hipoteze oslonila sam se na kategoriju solidarnosti. Ako Bilotti i Calamai (2021) tvrde da ispitanici imaju pozitivnije stavove prema govoru koji im je blizak i to u kategoriji solidarnosti, onda je hrvatski standardni varijetet bliži ispitanicama nego ispitanicima koji su sudjelovali u ovome istraživanju, a što potvrđuju i Labovljevi nalazi (1990) prema kojima žene zbog društvenih normi i očekivanja koriste standardni varijetet češće od muškaraca.

Standardni je varijetet dakle bliži pripadnicama ženskog roda koje mu stoga pridaju veći prestiž nego muškarci.

Odbacujem četvrtu hipotezu koja nalaže kako postoji statistička razlika u iskazanim stavovima prema standardnom varijetetu hrvatskog jezika s obzirom na to pohađaju li ispitanici četverogodišnju ili trogodišnju srednju školu jer je jednostavna analiza varijance pokazala da ne postoji značajnost interakcijskog efekta između srednjoškolskog programa ispitanika i njihovih stavova o ispitivanom govoru. Ovu sam hipotezu temeljila na nacionalnom kurikulumu za predmet hrvatski jezik, a koji nalaže kako učenici strukovnih škola imaju ponešto drugačiji i manje intenzivan program iz hrvatskog jezika nego gimnazijalci. Slijedom toga, predviđala sam kako će statistički značajna razlika biti izražena u iskazanim stavovima s obzirom na srednjoškolski program, no to nije bio slučaj ni za jednu ispitivanu karakteristiku, kako je vidljivo u Tablici 21. Osim toga, provela sam i jednostavnu analizu varijance kako bih utvrdila postoji li povezanost između iskazanih stavova i stupnja obrazovanja roditelja ispitanika, no rezultati su pokazali kako ni u tom slučaju ne postoji značajna statistička razlika u stavovima ni za jednu karakteristiku. Navedene rezultate nisam navodila u prethodnom poglavlju jer nisu pokazivali nikakva odstupanja.

Što se tiče bihevioralnih komponenti stavova prema govornicima splitskog i zagrebačkog govora, govora Dalmatinske zagore i standardnog varijeteta hrvatskog jezika, ovdje ću se osvrnuti na njihovu deskriptivnu analizu čiji su rezultati navedeni u Tablicama 5, 8, 11 i 14. U ovome sam dijelu istraživanja ispitanike zamolila da potvrde ili ne tvrde *Rado bih govorio/la kao ova osoba*, *Ova se osoba pravilno izražava*, *Ova bi osoba mogla biti televizijski voditelj* i *Rado bih se sprijateljio/la s ovom osobom*. Rezultati ovog dijela istraživanja u sukladnosti su s iskazanim stavovima koji su bili najpozitivniji prema govorniku iz Splita i govorniku standardnog varijeteta hrvatskog jezika, zatim prema govorniku iz Dalmatinske zagore te na kraju prema govorniku zagrebačkog govora. Najviše ispitanika, njih čak 64 (62,1 %) bi rado govorilo kao govornik iz Splita s kojim bi se gotovo isti broj ispitanika rado i sprijateljio (59,2 %). Najmanje ispitanika (1,9 %) bi željelo govoriti kao ispitanik iz Zagreba s kojim bi se pak sprijateljilo tek 13 (12,6 %) ispitanika. Standardni varijetet slovi kao „najpravilniji“, što je izjavilo 89 ispitanika (86,4%), a najviše ispitanika smatra kako bi upravo govornik standardnog varijeteta mogao biti televizijski voditelj (79,6 %), za razliku od govornika iz Dalmatinske zagore za kojega se 83 ispitanika (80,6 %) izjasnilo da ne bi mogao biti televizijski voditelj. Kod govornika iz Splita i Zagreba za istu izjavu nisu zabilježena veća odstupanja u rezultatima. Grupiram li izjave *Rado bih govorio/la kao ova osoba* i *Rado bih se sprijateljio/la s ovom osobom* u jednu kategoriju i pitanja *Ova se osoba pravilno izražava* i *Ova bi osoba mogla biti televizijski voditelj* mogla bih zaključiti sljedeće. Za prvu kategoriju, najpozitivnije je ocijenjen govornik iz Splita, zatim govornik standardnog varijeteta hrvatskog jezika,

govornik iz Dalmatinske zagore te naposljetku govornik iz Zagreba. Za drugu je pak kategoriju najpozitivnije ocijenjen govornik standardnog varijeteta hrvatskog jezika, nakon njega govornik iz Splita, potom onaj iz Zagreba i na koncu onaj iz Dalmatinske zagore. Vidljivo je dakle kako standardni varijetet ima najveći prestiž u pogledu „jezične pravilnosti“, slijede ga urbani govori, dok se za one ruralne smatra da su „nepravilni“ ili „najmanje pravilni“. Što se tiče društvene privlačnosti, splitski govor i standardni varijetet prednjače, a govor Dalmatinske zagore, iako percipiran kao „nepravilan“, u ovome je slučaju bolje ocijenjen nego zagrebački govor kojim najveći broj ispitanika ne bi želio govoriti niti bi se htio sprijateljiti s njegovim govornicima. Međutim, iako je istraživanje Šimičić i Sujoldžić (2004) pokazalo kako ispitanici pozitivnije percipiraju urbane govore nego one ruralne, ovakvim bi rezultatima moglo kumovati hrvatskoj javnosti poznato „latentno neprijateljstvo“ između Splita i Zagreba, a kojemu su srednjoškolci vjerojatno izloženi posredstvom raznih medija i, naročito, sporta.

Iako je uspjelo potvrditi, odnosno odbaciti određen broj hipoteza, ovo istraživanje ima nekoliko ograničenja. U prvom redu, radi se o malom, prigodnom uzorku zbog čega nije moguće generalizirati rezultate iako su u većini slučajeva u skladu s prethodnim istraživanjima. Stoga bi eventualna buduća istraživanja svakako trebala obuhvaćati veći broj ispitanika različite dobi, što ovdje zbog vanjskih čimbenika nije bilo moguće postići, a kako bi se rezultati mogli uopćavati na širu populaciju. Osim toga, istraživanje sam provodila uz pomoć indirektna, verbal guise metode, što znači da su ispitanici ocjenjivali četiri različita govornika te je gotovo nemoguće znati jesu li drugi čimbenici, osim govora i njegova prepoznavanja, utjecali na iskazane stavove. Također, mišljenja sam da je ovakvom tipu istraživanja puno bolje pristupiti s kvalitativnog, ili barem mješovitog stajališta jer se tako u većoj mjeri može izbjeći eventualna neistinitost u odgovorima te dobiti neusporedivo veće obilje informacija koje se zatim može analizirati. Provedbom intervjua povećala bi se mogućnost dobivanja uvida u utjecaj ovdje ispitivanih stavova. Osim toga, mogle bi se pratiti i reakcije ispitanika, pa bi bihevioralna komponenta njihovih stavova bila izraženija. Ipak, zbog vremenskog ograničenja i prirode rada nisam odmah mogla prepoznati najbolji način ispitivanja u svrhu dobivanja relevantnijih zaključaka. U svakom slučaju, držim da bi ovakav tip istraživanja trebao biti orijentiran prema ponašanju koje proizlazi iz stavova. Ovakva bi se istraživanja dakle mogla provoditi u profesionalnom kontekstu, odnosno nekom poslovnom okruženju gdje bi bihevioralne komponente stavova eventualno mogle imati neželjene posljedice.

9. Zaključak

Ovim sam istraživanjem nastojala ispitati stavove splitskih srednjoškolaca o različitim varijetetima hrvatskog jezika. Istraživanja ovakvog tipa već su se provodila u Hrvatskoj, ali nikada u Splitu, iako je riječ o drugom najvećem hrvatskom gradu. Odlučila sam se za ispitivanje stavova prema govorniku iz Splita s kojim su se ispitanici u najvećoj mjeri mogli identificirati, zatim prema govorniku iz Dalmatinske zagore čiji je govor zbog migracije stanovništva jedan od zastupljenijih u Splitu. Ispitivala sam i stavove prema zagrebačkom govoru jer se radi o govoru glavnoga grada Republike Hrvatske koji kao takav ima određeni prestiž te o standardnom varijetetu hrvatskog jezika koji je najzastupljeniji u javnoj sferi te služi kao sredstvo komunikacije u službenim ustanovama, što mu osigurava visoko mjesto u jezičnoj hijerarhiji te ga se smatra „najpravičnijim“.

Rezultati istraživanja uglavnom su bili podudarni s prethodno provedenima. Ispitanici su najpozitivnije stavove imali prema splitskom govoru i standardnom varijetetu, potom prema govoru Dalmatinske zagore, a najlošije je ocijenjen zagrebački govor. Što se tiče bihevioralnih komponenti stavova, anketni mi upitnik nije dozvoljavao da ih detaljnije ispitam, no rezultati do kojih sam na ovaj način ipak mogla doći, ukazuju na to da se „najpravičnijim“ varijetetom smatra standard, zatim urbani govori, a ruralni govor percipiran je kao „najmanje pravilan“. U pogledu društvene privlačnosti, rezultati su slični, jedina razlika je u tome što je govor Dalmatinske zagore puno bolje percipiran nego zagrebački koji je ispitanicima bio najneprivlačniji. Iako sam mišljenja da bi ovakav tip istraživanja trebalo proširiti na veći dio populacije umjesto samo na srednjoškolce, smatram kako sam ovim istraživanjem ipak uspjela ući u trag nekim problemima koji bi mogli proizaći iz jezičnih stavova i jezične identifikacije.

Naime, identiteti su usko vezani za jezik koji je jedno od najbitnijih sredstava njihovog istraživanja. Jezik se koristi kako za identifikaciju, tako i za samoidentifikaciju svakog govornika te nam govori o njegovoj društvenoj, klasnoj i regionalnoj pripadnosti, zatim obrazovanju, a često i o njegovim stavovima. Upravo je to razlog zbog kojeg može doći do stereotipizacije prema porijeklu, do jezične diskriminacije ili pak netolerancije te nije neuobičajeno određene govornike smatrati manje obrazovanima, manje imućnima ili manje društveno privlačnima ako govore dijalektom. Smatram kako bi se tome trebalo doskočiti promicanjem jezične tolerancije i izgradnjom pozitivnog odnosa prema dijalektima i govornom jeziku, odnosno prema jezičnoj raznolikosti. Također držim kako se nijedan govor ne bi trebalo percipirati kao pravilniji od bilo kojeg drugog jer je jezik kao sustav živ i neprestano se mijenja. Govornici bi trebali biti oni koji oblikuju jezik, a ne obratno. Na koncu, nadam se kako će ovo istraživanje potaknuti druge istraživače na proučavanje stavova, a naročito njihovih bihevioralnih komponenti koje mogu dovesti do nekih neželjenih posljedica poput, u krajnjem slučaju, izumiranja jezika.

10. Popis literature

- Baker, C. (1988). *Key Issues in Bilingualism and Bilingual Education*, Multilingual Matters
- Baker, C. (1992). *Attitudes and Language*, Multilingual Matters.
- Baran, S. J. (2014). *Introduction to Mass Communication: Media Literacy and Culture*, McGraw-Hill.
- Beauchamp, S. R., Stanley, J. B. (2017) *Introduction to Human Communication: Perception, Meaning, and Identity*. Oxford University Press.
- Bezooijen, R. van (1994). „Aesthetic evaluation of Dutch language varieties”, *Language and Communication*, 14, 253–63.
- Biliotti, F. i Calamai, S. (2012). Linguistic opinions and attitudes in tuscan: verbal guise experiments on the varieties of Arezzo and Florence. U S. Calamai, C. Celata, i L. Ciucci. (Ur). *Proceedings of the Workshop Sociophonetics, at the crossroads of speech variation, processing and communication*, Edizioni della Normale, 1-4.
- Breckler, S. (1984). „Empirical validation of affect, behaviour, and cognition as distinct components of attitude”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 1191–205.
- Cargile, A., Giles, H., Ryan, E. B., Bradac, J. (1994). „Language attitudes as a social process: a conceptual model and new directions”, *Language and Communication*, 14, 211–236.
- Chambers, J., Trudgill, P. (1998). *Dialectology*. Cambridge University Press.
- Chan, J. Y. H. (2018). Gender and attitudes towards English varieties: Implications for teaching English as a global language. *System*, 76, 62-79.
- Chan, K. L. R. (2020). *The Intelligibility of the Segmental and Suprasegmental Features of Hong Kong English to Listeners in the Inner, Outer, and Expanding Circles*. The Chinese University of Hong Kong.
- Chan, K.L.R. (2021). Verbal Guise Test: Problems and Solutions. *Academia Letters*, 1493.
- Clark, E. V. (2009). *First language acquisition*. Cambridge University Press.
- Daoust, D. (1998). Language Planning and Language Reform. U F. Coulmas, (ur). *The Handbook of Sociolinguistics*, Blackwell Publishing, 297-306.
- Dawes, R. i Smith, T. (1985). „Attitude and opinion measurement“, u G. Lindzey i E. Aronson (ur.), *Handbook of Social Psychology*, Random House.
- De Saussure, F. (1989). *Cours de linguistique générale* (Vol. 1). Otto Harrassowitz Verlag.
- Díaz-Campos, M. i Killam, J. (2012). Assessing language attitudes through a matched-guise experiment: The case of consonantal deletion in Venezuelan Spanish. *Hispania* 95(1), 83-102.

- Festinger, L. (1957). *A Theory of Cognitive Dissonance*, Stanford University Press.
- Fishman, J. A. (1998). Language and Ethnicity: The View from Within. U F. Columas, (ur.) *The Handbook of Sociolinguistics*, Blackwell Publishing, 223-234
- Gačić, J. (1979). Romanski elementi u splitskom čakavskom govoru. *Čakavska rič*, IX (1), 3-54. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/133153>
- Gaies, S. J. i Beebe, J. D. (1991). The matched-guise technique for measuring attitudes and their implications for language education: A critical assessment. U E. Sadtano (ur.), *Language acquisition and the second/foreign language classroom Anthology Series*, SEAMEO Regional Language Centre, 28, 156-178.
- Galović, F. (2014). Dvi riči o čakavštini u humorističnim pričicama. *Zbornik šaljivih pričica Udruge „Čakavski jezik“ „Za puknit o'smija“*. Redak, 9–12.
- Garrett, P., Coupland, N., i Williams, A. (2003). *Investigating Language Attitudes: Social Meanings of Dialect, Ethnicity and Performance*. University of Wales Press.
- Gass, R. i Seiter, J. (1999). *Persuasion, Social Influence, and Compliance Gaining*, Allyn and Bacon.
- Genesee, F., Holobow, N.E. (1989). Change and stability in intergroup perceptions. *Journal of Language and Social Psychology* 8(1), 17–39.
- Hanson, D. (1980). „Relationship between methods and findings in attitude-behaviour research“, *Psychology*, 17, 11–13.
- Hewstone, M., Giles, H. (1997). „Social groups and social stereotypes“, u N. Coupland i A. Jaworski (ur), *Sociolinguistics: A Reader and Coursebook*, Macmillan.
- Hrvatska narječja. *Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. Pristupljeno 1. 4. 2023. <<https://jezik.hr/hrvatska-narjecja.html>>.
- identitet. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 22. 1. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26909>>.
- Jezične ideologije. *Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 2011, Pristupljeno 17.6.2023. <http://struna.ihjj.hr/naziv/jezicna-ideologija/24754/>
- jezik. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 27. 12. 2022. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29130>>.
- Joseph, J. E. (1987). *Eloquence and Power: The Rise of Language Standards and Standard Languages*, Frances Pinter
- Kapović, M. (2004). Jezični utjecaj velikih gradova. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 30 (1), 97-105. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/9464>

- Kapović, M. (2015). *Povijest Hrvatske akcentuacije. Fonetika*. Matica hrvatska.
- Kircher, R. (2014). Thirty years after Bill 101: A contemporary perspective on attitudes towards English and French in Montreal. *Canadian Journal of Applied Linguistics*, 17(1), 20–50.
- Knops, U. and van Hout, R. (1988). „Language attitudes in the Dutch language area: an introduction“, u R. van Hout i U. Knops (ur), *Language Attitudes in the Dutch Language Area*, Foris.
- Labov, W. (1966). *The Social Significance of Speech in New York City*, Centre for Applied Linguistics.
- Labov, W. (1972). *Sociolinguistic Patterns*. University of Pennsylvania Press.
- Labov, W. (1990). The intersection of Sex and Social Class in the Course of Linguistic Change. *Language Variation and Change*, Cambridge University Press. 205-254.
- Lambert, W. E., Hodgson, R. C., Gardner, R. C. and Fillenbaum, S. (1960). Evaluation reactions to spoken language. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 60, 44– 51.
- lingvistička geografija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 26. 3. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36652>>.
- Lisac, J. (2009). *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Golden marketing - Tehnička knjiga.
- Mackie, D., Hamilton, D. (ur) (1993). „Affect, Cognition, and Stereotyping: Interactive Processes” u *Group Perception*, Academic Press.
- Martinet, A. (1982). *Osnove opće lingvistike*. GZH.
- Meyerhoff, M. (2018). *Introducing Sociolinguistics*. Routledge.
- Narječje ili dijalekt. (22. lipnja 2022.). *Proleksis enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pristupljeno 1. 4. 2023. <<https://proleksis.lzmk.hr/38438/>>.
- O hrvatskome jeziku. *Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. Pristupljeno 1. 4. 2023. <<http://ihjj.hr/stranica/o-hrvatskome-jeziku/26/>>.
- Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj, *Narodne Novine* 10/2019, (215), odluka, 29.1.2019.
- Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za srednje strukovne škole na razini 4.2. u Republici Hrvatskoj, *Narodne Novine* 10/2019, (214), odluka, 29.1.2019.
- Oskamp, S. (1977). *Attitudes and Opinions*, PrenticeHall.
- Ostrom, T. (1969). „The relationship between the affective, behavioural, and cognitive components of attitude”, *Journal of Experimental Social Psychology*. 5, 12–30.
- Perloff, R. (1993). *The Dynamics of Persuasion*, Lawrence Erlbaum Associates.

- Preston, D. R. (1999). „Introduction“, U Preston (ur.), *Handbook of perceptual dialectology* (Vol. 1). John Benjamins Publishing, xxiii-xl.
- Rosenberg, M., Hovland, C. (1960). „Cognitive, affective, and behavioural components of attitude“, u M. Rosenberg, C. Hovland, W. McGuire, R. Abelson i J. Brehm (ur), *Attitude Organisation and Change: An Analysis of Consistency among Attitude Components*, Yale University Press.
- Rovira, L. C. (2008). The relationship between language and identity. The use of the home language as a human right of the immigrant. *Remhu - Revista Interdisciplinar da Mobilidade Humana*, 16(31), 63-81. Pristupljeno 22.1.2023. <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=407042009004>
- Ryan, E. B., Giles, H. i Hewstone, M. (1988). „The measurement of language attitudes“, u U. Ammon, N. Dittmar and K. Mattheier (ur), *Sociolinguistics: An International Handbook of the Science of Language and Society*, Walter de Gruyter.
- Salzman, Z., Stanlaw J.M., Adachi, N. (2012). *Language, culture and society : an introduction to linguistic anthropology*, Westview Press
- Smith, E. i Mackie, D. (2000). *Social Psychology*, Worth.
- Starčević A., Kapović M. i Sarić D. (2019). *Jeziku je svejedno*. Sandorf.
- Sujoldžić, A. (2008). Istrian Identities and Languages in Contact. *Suvremena lingvistika*, 65 (1), 27-56. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/25186>
- Sujoldžić, A. i Šimičić, L. (2013). Public and Private Language Ideologies as Reflected in Language Attitudes on the Island of Korčula. *Collegium antropologicum*, 37 (2), 323-334. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/104454>
- Šimičić, L. i Sujoldžić, A. (2004). Cultural Implications of Attitudes and Evaluative Reactions Toward Dialect Variation in Croatian Youth. *Collegium antropologicum*, 28 - Supplement 1 (1), 97-107. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/27949>
- Tabouret-Keller, A. (1998). Language and Identity. U F. Columas, (ur.) *The Handbook of Sociolinguistics*. (str. 214-221). Blackwell Publishing.
- Tajfel, H. (1981). „Social stereotypes and social groups“, u J. Turner and H. Giles (ur), *Intergroup Behaviour*, Blackwell.
- Vidović, R. (1990). Rječnik žargona splitskih mladih naraštaja. *Čakavska rič*, 18(1), 51–87.
- Wicker, A. (1969). „Attitudes versus actions: the relationship of verbal and overt responses to attitude objects“, *Journal of Social Issues*, 25, 41–78.

- Woolard, K. A. (1998). „Introduction: Language Ideology as a Field of Inquiry“, u: Schieffelin, Bambi B., Woolard, Kathryn A. i Kroskrity, U W. Paul (ur.), *Language Ideologies: Practice and Theory*, Oxford University Press. 3–47.

Prilozi

Prilog 1.

Danas sam se ustao u 6:30 sati. Nije bilo alternative, avion ne čeka. Spakirao sam još onih nekoliko sitnica, uzeo sam ključeve, stavio stvari u auto i krenuo. Nedjeljno jutro. Nigdje nikoga, ni psa. Ulice prazne, praktički puste. Baš kao i sve benzinske na koje sam nailazio. Trebao sam samo malo nadopuniti rezervoar da se kazaljka digne iznad zadnje crtice. Iz lijenosti to nisam napravio dan ranije zaboravljajući da ću nedjeljom ujutro teško naći gdje točiti. Još me malo brinulo da sam u stisci s vremenom pa sam bio dosta nemiran. Jedina benzinska koja je bila otvorena je ona na samom aerodromu. Pažljivo sam nadolijevao, prvo 5 eura pa onda nakon pogleda na kazaljku još 2. Kada sam preuzeo auto kazaljka je odmah počela padati što znači da nije bio do vrha pun. Nema veze, nadam se da neće primijetiti.

Torbe sam ostavio pred vratima aerodroma i vratio se natrag ostaviti auto. Ipak je to osjetno jednostavnije, i meni i njima. Isti čovjek koji mi je auto predao sada ga je uzimao natrag. Pregledavao je ima li novih oštećenja, više onako rutinski jer pored svih ogrebotina i udubina trebao bi biti robot da uoči neku novu. Dok je popunjavao nekakve papire malo smo popričali, a zatim sam požurio uhvatiti let.

Dan je bio prekrasan, šteta što ona kiša nije mogla pričekati još bar 12-ak sati. U avionu sam sjedio do prozora i divio se pogledu na planine prekrivene snijegom. Slijetanje je bilo nekako čudno stepenasto. Nije bilo turbulencija ali kao da smo išli po pravcu pa bi naglo izgubili nešto visine, i tako nekoliko puta. Moglo je biti i ugodnije. Inače povratak je tekao skroz po planu. Avion na vrijeme, auto me je čekao na izlazu s parkinga... još da nismo morali čekati 20-ak minuta na granici u duhu nekih prošlih vremena, bilo bi bolje. Nema veze, iza mene je ostao predivan tjedan prepun lijepih uspomena.

Jezik, identitet i disparitet: percepcija hrvatskih jezičnih varijeteta među srednjoškolcima u Splitu

Jezik se neprestano mijenja, a jezične promjene dovode do jezične raznolikosti koja pokatkad može rezultirati društvenim nejednakostima. U većini je jezika takvo što vidljivo na primjeru standardnoga varijeteta koji se nerijetko smatra ispravnijim i boljim od nestandardnih varijeteta. Ipak, taj se fenomen ne mora nužno vezati uz standard, već uz svaki govor koji ne predstavlja simbol identifikacije s određenom grupom, što je univerzalna karakteristika mnogih društava, prisutna još od pamtivijeka i vezana uz percepciju koju automatski imamo o drugim ljudima i društvenim odnosima. U kontekstu hrvatskog jezika koji obiluje iznimnim dijalekatskim bogatstvom, zanimljivo je promatrati percepciju govornika različitim varijetetima, uključujući i standardni s ciljem utvrđivanja načina na koji percepcija o jeziku utječe na ponašanje prema govornicima. Stoga sam provela istraživanje opisano u ovome radu, ograničavajući se na područje grada Splita kao najvećeg urbanog središta Dalmacije od Zadra do juga Hrvatske, gdje se ovakav tip istraživanja do sada nije provodio, bez obzira na to što je riječ o drugome najvećem hrvatskome gradu čiji je urbanolekt ima priličan društveni prestiž. Ciljevi istraživanja su indirektnom metodom ispitati stavove splitskih srednjoškolaca o splitskom lokalnom govoru, govoru Dalmatinske zagore, zagrebačkom govoru i standardnom varijetetu hrvatskog jezika te utvrditi utječu li spol, podrijetlo i obrazovanje na stavove ispitanika. Odabir jezičnih varijeteta prema kojima sam ispitivala stavove temeljila sam na zapažanjima o jezičnom prestižu varijeteta velikih gradova. Rezultati istraživanja su potvrdili, odnosno odbacili određeni broj hipoteza koje sam predviđala oslanjajući se na dosadašnje spoznaje u ispitivanom području. Naime, ispitanici su iskazivali pozitivnije stavove u vidu statusa i kompetentnosti prema standardnom varijetetu hrvatskog jezika nego prema govoru Zagreba i Dalmatinske zagore, no nije bilo statistički značajne razlike u iskazanim stavovima prema standardu i splitskom govoru. Nadalje, ispitanici su iskazivali pozitivnije stavove o splitskom lokalnom govoru nego o zagrebačkom govoru i govoru Dalmatinske zagore bez obzira na porijeklo i na kategoriju osobina. Osim toga, ispitanice imale pozitivniji stav o standardnom varijetetu u kategoriji solidarnosti nego što su to imali ispitanici, a statistički značajna razlika u iskazanim stavovima s obzirom na srednjoškolski smjer i obrazovanje roditelja nije pronađena. Najispravnije percipirani varijetet je standardni, dok je splitski govor percipiran kao društveno najprivlačniji.

Ključne riječi: jezik, identitet, disparitet, hrvatski jezik, hrvatski jezični varijeteti, jezična percepcija, jezični stavovi

Language, identity and disparity: perception of Croatian language varieties among high school students in Split

Languages are constantly evolving and, consequently, language changes lead to linguistic diversity, which can sometimes result in social inequalities. In most languages, this can be seen through the example of the standard variety, which is often considered to be more correct and better than non-standard varieties. However, this phenomenon is not necessarily linked to a standard, but to any variety that does not represent a symbol of identification with a certain group. This is a universal characteristic of many societies, present since time immemorial and linked to our social relationships and automatic perception of others. In the context of the Croatian language, which abounds in dialects, it is interesting to observe the way speakers perceive different varieties, including Standard, to determine how the perception of languages affects behaviour towards speakers. I have therefore carried out the research presented in this paper, focusing on the area of the city of Split as the largest urban centre in Dalmatian Zadar in southern Croatia, where this type of research has not been carried out to date, even though the latter is the second largest Croatian city with an urbanlect of considerable social prestige. The research aims are to use an indirect method to examine the attitudes of high school students in Split towards the variety spoken in Split, the variety spoken in Dalmatian Hinterland, the variety spoken in Zagreb and the standard variety of Croatian language, as well as to determine whether gender, origin and education influence respondents' attitudes. The selection of the language varieties towards which I examined attitudes was based on observations concerning the linguistic prestige of the varieties of the major Croatian cities. The results of the research confirmed or refuted the hypotheses that I had predicted based on previous research in the field. Namely, respondents expressed more positive attitudes in terms of status and proficiency towards the standard variety of Croatian language than towards the variety spoken in Zagreb and in Dalmatian Hinterland, but there was no statistically significant difference in the attitudes expressed towards the standard variety of language and the one spoken in Split. In addition, respondents expressed more positive attitudes towards the variety spoken in Split than towards the one spoken in Zagreb and in Dalmatian Hinterland, regardless of the origin of the respondents and the category of characteristics. Furthermore, female respondents have a more positive attitude towards the standard variety of language in the solidarity category than male respondents, and no statistically significant differences in the expressed attitudes were found with regard to respondents' high school education and the education of their parents. The most correctly perceived variety is the standard variety of language, while the variety spoken in Split is perceived as the most socially attractive one.

Keywords: language, identity, disparity, Croatian language, Croatian language varieties, language perception, language attitudes